

ΠΑΝΩΡΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

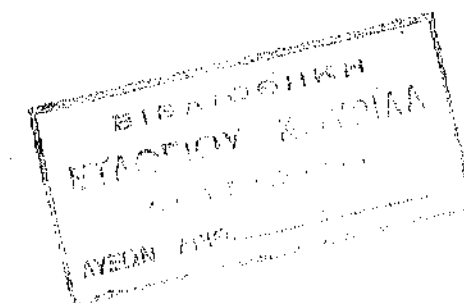
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΔΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ.

ΣΥΝΤΑΚΤΑΙ

Α. Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗΣ, Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ, Ν. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ, κλ.

ΤΟΜΟΣ ΟΓΔΩΟΣ.

ΑΠΟ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1857 ΜΕΧΡΙΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1858.



ΑΘΗΝΗΣ,

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΠΑΝΩΡΑΣ.

1858.



ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ, 1857.

ΤΟΜΟΣ Η'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 182.

ΜΕΛΕΤΗ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΣΙΩΤΑΝΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ ΑΥΤΩΝ,
ὁ πρὸ

A. P. ΠΑΣΠΑΤΗ.

(Συνήχημα. 1^η δεξ. φυλλ. 178, 179, 180 καὶ 181. Τίτλος).

ΜΕΡΟΣ Δ'.

Ἐπιλόγιος.

—ο—

Ἡ παράδοξις αὕτη φυλὴ, τῆς ὁποίας τὴν γλῶσσαν ἐμελετήσαμεν ζητοῦντες, τὴν μετὰ τῆς ἀρχαίας Σανσκριτῆς συγγένειαν αὐτῆς, ἔχει παντοίας ὀνομασίας εἰς τὰ ἔθνη μεταξὺ τῶν ὁποίων πλανᾶται ἢ συγκατοικεῖ. Αἱ ὀνομασίαι αὗται, ξέναι αἱ πλείοντα εἰς τοὺς ἰδίους, ἐπήγγασαν κατὰ πρό-
τον ἀπὸ τὴν ἀγνοίαν τῶν Εὐρωπαίων περὶ τῆς πα-

τρίδος αὐτῶν, ἀγνοίαν τὴν ὁποίαν ἡ παχυλὴ ἀμάθεια τοῦ πλανήτου τούτου λαοῦ δὲν ἔδυνάτο νὰ διασκεδάσῃ. Δύο εἶναι αἱ κύριαι τῶν ὀνομασιῶν τούτων, ἡ μὲν, Αἰγύπτιοι, ὅθεν τῶν Ἀγγλῶν τὸ Gipsies, τῶν Ἰσπανῶν τὸ Gitanos, τῶν ἡμετέρων τὸ Γύφται καὶ τῶν Βουλγάρων τὸ Γύφτι· ταύτην δὲ ἀποστρεφόμενοι πανταχοῦ, μεταχειρίζονται ἐνίοτε συνδιαλεγόμενοι μετ' ἀλλοφύλων. Δευτέρα ἄλλη εἶναι τῶν Γερμανῶν τὸ Zigeuner, τῶν Ῥώσων τὸ Zigan, τῶν Τούρκων τὸ Zenky καὶ Tchingué-
né, καὶ τῶν ἡμετέρων τὸ Ἀτσιγγανοί.

Πλὴν τῶν δύο τούτων, εἶναι καὶ ἄλλαι μάλ-
λον ἐπιτόπιοι, γεννηθεῖσαι ἀπὸ αἰτίας γνωστὰς τὴν ἡμέραν. Οἱ μὲν Γάλλοι ὀνομάζουσιν αὐτοὺς Bohémiens, διότι ἐκ τῆς Βοημίας ὁρμηθέντες δι-
σκορπίσθησαν τὸ πάλαι εἰς τὴν ἐσπερίαν Εὐρώ-
πην· οἱ δὲ Ἰσπανοὶ ἄλλοτε, πολλὰκις ἐκάλεον αὐτοὺς Γερμανοὺς, διότι οἱ πλείοντα ἐκ τῶν εἰ-
σθλόντων εἰς τὴν πατρίδα των ἦσαν Ἀτσιγγανοὶ τῆς Γερμανίας, λαλοῦντες καὶ τῶν Γερμανῶν τὴν γλῶσσαν.

Ἡ προσηγορία Zin-cali, παρὰ τῆς ὁποίας πα-
ράγεται ἡ δευτέρα ὀνομασία Ἀτσιγγανοί, συγγε-

νοῦνι μετὰ τῆς λέξεως *Calo* καὶ πληθύνει. *Callas*, ὄνομα κοινὸν τῶν Ἀτσιγγάνων τῆς Ἰσπανίας. Πρὶν ἐτυμολογήσω τὴν λέξιν ταύτην ἀς ἀκούσωμεν τὸν Βόρρω (σελ. 2.) ἐξηγουμέντῃ αὐτήν. « *Zincali* the meaning of which is believed to be the black men of Zend, or Ind. » ἴτοι, *Zincali* ἡτιςδὲ λέγεται, σημαίνει τοὺς μέλανας ἀνθρώπους τοῦ *Zend* ἢ τοῦ *Ἰνδ*. Ποῦ εἶναι οἱ τόποι οὗτοι; Ἄν τὸ *Ἰνδ* εἶναι ὁ ποταμὸς *Ἰνδός*, τότε ἐγράφετο *Sinducali*, ἢ ὁρότερον *Hinducali*, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἐναντίον τῶν κοινῶν κανόνων τῆς Σανσκριτῆς. Ἡ λέξις *Zend*, εἶναι ὄνομα τῆς ἀρχαίας γλώσσης τῶν Περσῶν, εἰς τὴν ὁποίαν συνέγραψεν ὁ Ζωροάστρης. Πρὸς τούτοις, διατί νὰ ὀνομάζωνται οὗτοι μέλανες παρὰ τῶν ὁμοχρόνων συμπατριωτῶν των;

Ἡ λέξις *Calī* τὴν ὁποίαν ἀνέφερα εἰς τὸ γλωσσάριον ὁμιλῶν περὶ τῆς λέξεως μέλας, εἶναι καὶ ὄνομα τῆς θεᾶς *Durga*, συζύγου τοῦ θεοῦ *Siva*. Ἡ θεὰ αὕτη, τῆς ὁποίας ἡ λατρεία ἦτο πάγκοινος εἰς τὴν Ἰνδίαν, εἶναι μορφῇ μὲν ἀγρία, φύσει δὲ μοχθηρὰ καὶ αἰμοχαρὴς. Πλήθος ἀνθρωπίνων κρανίων στολιζοῦσι τὰ δυσειδῆ ἀγάλματά της, ὅπου παριστάνεται καταπατοῦσα ὑπὲρ ἀνθρώπου σώμα. Τοιαύτης βδελυρᾶς θεᾶς βδελυρὰ ἐπίσης ἦτον ἡ λατρεία, ἀνθρώπινα τὰ θύματα, καὶ ἀενάως αἱμοσταγεῖς οἱ βωμοί. Πάμπολλαι φυλαὶ τῶν Ἰνδῶν, ἐλάμβανον ὀνόματα παρὰ τῶν κατ' ἰδίαν λατρευομένων θεῶν, φιλοτιμούμεναι νὰ διατηρῶσι ἀμόλυντον τὴν πατροπαράδοτον αὐτῶν λατρείαν, καὶ οὕτω νὰ διαφυλάττωσι τὴν παρὰ τῶν θεῶν ἡμίθειον καταγωγὴν αὐτῶν. Οὐδὲν παράδοξον ἄρα, ἂν οἱ Ἀτσιγγανοὶ ἢ μᾶλλον οἱ πατέρες αὐτῶν, καλούμενοι *kalas*, ἐλάτρευον τὴν θεᾶν ταύτην *kalī*, καὶ ἐκ ταύτης ἔλαβον τὴν προσηγορίαν, κοινὴν καὶ ἐντιμὴν μεταξὺ ἀλλήλων. Εἰς τὴν σύνθετον *Zincali*, ἀναφαίνεται ἡ λέξις *Kali*, καὶ προτείνει ὡς ἐξήγησιν αὐτῆς τὴν *djanikālī*, λέξιν μὴ εὐρίσκαμεν μὲν εἰς τὰ λεξικά, σημαίνουσαν δὲ φυλὴν τῆς μικρῆς *kali*. Ἡ ἀπαίσιος αὕτη θεὰ ἐλέγετο καὶ *uma*, ὅθεν ἡ λέξις *umasunus* (*sunus* υἱός) (2) ἐσημαίνει υἱὸς ἢ θυγατέρα τῆς θεᾶς *uma*. Ἐκ τῆς συνθέτου ταύτης καὶ ἡ παραγωγὴ τῶν ἐλληνικῶν Ἀμαζόνων, ἐμπολέμων γυναικῶν.

Τὴν ἐτυμολογίαν ταύτην ἐνισχύει ἄλλη κοινωτέρα, καὶ τῆς φυλῆς πάσης τῶν Ἀτσιγγάνων παγκόσμιος προσηγορία. Εἰς τὴν Εὐρώπην ὡς καὶ εἰς τὴν Τουρκίαν (ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν εἰς τὴν λέξιν *συμβία*), οἱ Ἀτσιγγανοὶ λέγονται *Rom*, καὶ *Rōmī* ἢ Ἀτσιγγανίς, καὶ *Romani* ἢ διάλεκτος αὐτῶν. Τὴν λέξιν ταύτην ἀνάγω εἰς τὴν κοινὴν σανσκριτικὴν *raama*, ἐρμηνευομένην μέλας, ἐράσμιος. Εἶναι προσέτι καὶ ὄνομα τοῦ θεοῦ *Vishnu*, ἢ μᾶλλον τῶν τριῶν αὐτοῦ ἐσσαρκώσεων· πλὴν τούτου, σημαίνει γυναικὴ ἐρασμίαν, πολλάκις δὲ γυναῖκα ἐν γένει. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφαίνεται εἰς τῆς ἀρχαίας πόλεως· *Ῥώμης* τὸ ὄνομα, καθὼς καὶ εἰς πολλῶν

ἄλλων ἡρώων καὶ θεῶν τῆς Ἰνδικῆς μυθολογίας, καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἰταλίας, ὀνόματα δοθέντα ἀπὸ προαιωνίους ἀποίκους τῆς χώρας ταύτης. Οἱ Ἀτσιγγανοὶ λέγουσι σήμερον *Romī*, ὅχι μόνον τὸν ὁμόφυλόν των, ἀλλὰ καὶ τὸν σύμβιον, καὶ *Rōma* τὴν φυλὴν ὅλην. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔλαβον παρὰ τοῦ θεοῦ *Raama*, ὃς καταγόμενος ἐκ τῆς Ἰνδίας καὶ λατρεύοντες κατ' ἐξοχὴν τὸν θεὸν τοῦτον τῆς χώρας ἐκείνης. Τοιοῦτοτρόπως τῶν Ῥωμαίων τῆς Ῥώμης καὶ τῶν Ἀτσιγγάνων *Romī* τὸ ὄνομα, ἀνάγονται εἰς τὸν αὐτὸν θεὸν *Raama*, παρὰ τῶν ἰδίων λαῶν λατρευόμενον. Παρατηρεῖ δὲ ἀναγνώστης ὅτι τῆς σανσκριτικῆς *Raama* ἡ παραλήγουσα εἶναι μακρά, καθὼς καὶ τῆς λατινικῆς *Roma* — ἔλλ. *Ῥώμη*, καὶ τῶν Ἀτσιγγάνων *Rōmī* ἢ *Rūmī*. Ἀμφοτέρως τὰς ἐτυμολογίας ταύτας ἐσαφηνίσεν ἡ μελέτη τοῦ γλωσσάρου, καὶ ἂν ἀληθεύοι, γίνονται μαρτυρία ἰσχυρότατα, ἀποδεικνύουσι ἀναντιρρήτως τὴν ἐξ Ἰνδίας καταγωγὴν τῶν ἀνθρώπων τούτων.

Ὅστις ἔλαβε τῆς Ἰνδικῆς μυθολογίας πείραν, ἔστω καὶ μικρὰν, καταλαμβάνει πόσον ἀσαφεῖς εἶναι τὴν σήμερον τοιαῦτα ἐρεῖναι, καὶ πόσον δυσχερὴς ἡ ἐρμηνεία αὐτῶν. Αἱ εἰκασίαι αὗται, τῶν ὁποίων ἡ διασάφσις θέλει γενεῖ παρ' ἄλλων εὐχερέστερον ὅταν διερευνηθῶσι βεθύτερον τὰ τῆς Ἰνδικῆς μυθολογίας, θέλουσι χρησιμεύσει εἰς πολλοὺς ὡς πλειότερας μελέτης ἀφορμή. Τὰ πολυπληθῆ περὶ τῶν Ἀτσιγγάνων συγγράμματα, καὶ ἡ ἐπιπαρατοῦσα ἀγνοία περὶ τῆς φυλῆς ταύτης, ἀποδεικνύουσι ἀναντιρρήτως τὴν δυσκαλίαν τοῦ ζητήματος. Ἀποδείξεις τούτου εἶναι ὅτι φυλὴ τοιαύτη, παρὰ πάντων ξένη καὶ ἀλλογενὴς ὁμολογουμένη, δὲν ἐφύλαξεν οὐδεμίαν λατρείαν, οὐδὲν ἔθιμον θρησκευτικὸν ἱκανὸν νὰ δεῖξῃ ἔχνη τῆς πρώτης καταγωγῆς της. Ἐνθ' παντοῦ φαίνονται ὁμόφυλοι καὶ ὁμοδαίτιοι, ἐνθ' ἕκαστος ὑποβίβει ὅτι πρὸ αἰώνων πιθανὸν ἐλάτρευον μίαν καὶ τὴν αὐτὴν θρησκείαν, ἐνθ' οὐ καλέσι καταδιωγμοὶ καὶ ἀπηνεῖς κακοπραγίαι δὲν ἴσχυσαν νὰ ἡμερώσωσιν εἰμὴ ἐν μέρει τὰ ἀγροῦν αὐτῶν ἥθη, καὶ νὰ μετριάσωσι τὸν νομαδικὸν καὶ ληστρικὸν αὐτῶν βίον, ἥλλαξαν θρησκευμα συλ- λατρεύοντες καὶ συνεκκλησιαζόμενοι μετὰ τῶν συνοικοῦντων λαῶν, γινόμενοι μακαμεθανοὶ μὲν εἰς τὴν Τουρκίαν, ἀνατολικοὶ δὲ εἰς τὴν Ῥωσίαν, καθολικοὶ εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ Γερμανίαν, διαμαρτυρούμενοι εἰς τὴν Ἀγγλίαν, πανταχοῦ θυμῶς μισητοὶ καὶ πανταχοῦ προσφέροντες λατρείαν ἀψυχῶν καὶ ἀμέριμων. Ἄν μεταξὺ αὐτῶν ὑπῆρχον τὴν σήμερον ἔχνη θρησκείματος ἀρχαίου ἢ λατρείας κρυπτῆς, ἀμφιβάλλω ἂν τοῦτο ἤθελε διαφυγεῖ τὴν ὀξύθερκεαν πολλῶν ἱστορησάντων τὰ ἥθη των. Ἡ λατρεία αὕτη δὲν ἤθελε διακινδυνεύσει οὔτε τὴν διαμονήν, οὔτε τὴν εὐτυχίαν αὐτῶν, διότι οἱ περιοικοῦντες λαοὶ, μάλιστα τὴν σήμερον, ἤθελον παραβλέπει πᾶσαν αὐτῶν λατρείαν, γινόμενὴν ἄνευ βλάβης τῆς κοινωνίας. Ὅθεν, ἂν ἐξαίρεται σήμερον τὰ ὀλίγα τῆς προλατρείας ἔχνη, περὶ τῆς ὁποίας ἀναφέρω εἰς τὸ γλωσσάριον, καὶ τὰ ὁποῖα

(α) Παρὰ Γάθοις *sunus*, Ἀγγλ. *son*, Σλάβ. *Sin*, υἱός.

καὶ ἄλλοι ὑποπτεύθησαν, νομίζω ὅτι ἡ φυλὴ αὕτη δὲν ἔχει σήμερον οὐδεμίαν ἄλλην θρησκείαν, παρὰ τὴν ὁποίαν μετὰ τῶν ἀλλοφύλων φανερὰ συλλατρεύει καὶ ἀκωλύτως ἐπαγγέλλεται.

Ταῦτα ἴσως φανῶσι παράδοξα· παραδοξότερον δὲ εἶναι, ὅτι παρὰ τὴν πρὸ πολλοῦ ἀπολεσθεῖσαν θρησκείαν, μικρὸν κατὰ μικρὸν λησμονοῦσι καὶ τὴν πατρίον γλῶσσαν, τῆς ὁποίας λέξεις μόνον γνωρίζουσι τινες, ἀγνοοῦσι δὲ παντάπασι ἄλλοι. Καὶ πατέρες, καὶ θρησκεία, καὶ γλῶσσα φαίνονται ἀλλότρια εἰς τὸν φιλήρημον καὶ δόλιον τοῦτον λαόν. Διὰ τοῦτο προσμαρτυρῶ τοῖς λόγους τοῦ Βόρρω λέγοντος, ὅτι διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀτσιγγάνων πολῦτιμος εἶναι ἡ συλλογὴ καὶ ἀντιπαράθεσις τῶν ὀλίγων λέξεων τῆς γλώσσης αὐτῶν, καὶ ἡμέραν λησμονοῦμένης. Ἐκ τῆς πηγῆς ταύτης δυνάμεθα σήμερον κάλλιον παντὸς ἄλλου μελετήματος, νὰ ἀνιχνεύσωμεν τὸ ἀσάφες τῆς γενέσεως καὶ τῆς πατρίδος αὐτῶν.

Ἐπὶ τῶν ἐθίμων καὶ τῆς θρησκείας αὐτῶν βασιζόμενοι οἱ πλειότεροι ἱστοριογράφοι τοῖς Ἀτσιγγάνων, ἐπλάνησαν καὶ ἐαυτοὺς καὶ ἄλλους, καὶ ἐκ τῆς πλάνης ταύτης ἐπήγαγον αἱ τόσαι περὶ τῶν ἀνθρώπων τούτων ποικίλαι καὶ ἀντιφατικαὶ ἱστορικαὶ διηγήσεις. Τοιούτων ἀσέμων φυλῶν ἡ ἱστορία εἶναι πολλάκις καθαρὰ ἀποπλάνησι, διότι μύριαι ὑποθέσεις μία μετὰ τὴν ἄλλην παρὰ μεταγενεστέρων ἀνασκευάζονται, σκοτίζουσι τὸν νοῦν τοῦ ἀναγνώστου.

Προτείνω λοιπὸν σήμερον πρὸς διασάφσιν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων τούτων, ὅχι τὰ ἔθιμα, τὸ χρῶμα καὶ τὴν λατρείαν, ἀλλὰ τὴν γλῶσσαν αὐτῶν, καὶ περὶ τῶν πᾶσαν ἄλλην περὶ αὐτῶν γινώσκων παρελόντων καὶ συγγράφων ἱστορικῶν, λέγω ὅτι δυνάμεθα ἀπὸ τὰ ἄνω γλωσσικὰ μελετήματα, καὶ ἄνευ ἄλλης περαιτέρω μελέτης, νὰ μάθωμεν τὴν πατρίδα καὶ τὸ γένος αὐτῶν.

Ἡ δυνάμειν νὰ γράψω πλειότερα περὶ τῆς γλώσσης ταύτης, ἐραυζόμενος ἀπὸ τὸ πλοῦτιον τοῦ Βόρρω γλωσσάριον· ἀλλὰ τὸ ἔργον ἤθελεν εἶσθαι ἀτελέστερον τοῦ παρόντος, πρῶτον, διότι ὁ Βόρρω δὲν ἐχώρισε τὰς ἀτσιγγανικὰς ἀπὸ τὰς ἰσπανικὰς λέξεις, δευτέρον ἤθελε λείπει ἡ τόση ἀναγκαία ἀντιπαράθεσις τῶν τούρκικων καὶ ἰσπανικῶν ἀτσιγγανικῶν λέξεων. Τὸ λεξικὸν τοῦ Βόρρω μόνον δύναται καὶ τὸν εἰδήμονα συγγραφεὰ ν' ἀποπλανήσῃ, διότι πάμπολλαι λέξεις ἰσπανικαὶ ἔχουσι μορφήν σανσκριτικὴν, καὶ πολλόταται ἀτσιγγανικαὶ φαίνονται κατὰ πρώτην ὄψιν ἰσπανικαί. Πρὸς τούτοις αἱ ἀντιστοιχοῦσαι σανσκριτικαὶ λέξεις, ὡς εἶδομεν εἰς τὸ γλωσσάριον, δὲν φωτίζουσι τὴν ἐτυμολογίαν τῆς ἀτσιγγανικῆς πρωτογενούς λέξεως. Δὲν ἐφρόντισα νὰ γράψω περὶ τοῦ ἀρθροῦ μὴ ὑπάρχοντος εἰς τὴν Σανσκριτὴν, ὁμοιάζοντος δὲ καὶ ὅλα μετὰ τοῦ ἀρθροῦ τῶν λατινικῶν γλωσσῶν. Πραγματεῖα περὶ τοῦ βήματος καὶ τῆς συντάξεως τῶν διαφόρων τοῦ λόγου μερῶν ἤθελεν εἶσθαι ἀνοίκειος, ὡς ἔργον τοῦ ὁποίου κύριος σκοπὸς εἶναι, ὅχι ἡ γραμ-

ματικὴ ἀνάλυσις, ἀλλὰ τῶν λέξεων αὐτῶν ἡ πρωτογενὴς παραγωγή. Πλειότερων λέξεων συλλογὴ ἡδύνατο νὰ βεβύνη καὶ τὸν φιλομαθῆ ἀναγνώστην, μὴ ἀνεχόμενον παρὰ τὰ ἀναγκαῖα εἰς ἐναργὴ τῆς ἀληθείας ἀπόδειξιν. Εἰς τοὺς γινώσκοντας ὅτι εἰς τὴν μελέτην πολλῶν ἰθαγενῶν φυλῶν τῆς Ἀσίας, τὴν μέχρη τῆς παρούσης ἐκατονταετηρίδος ἄγουν ἱστορικὴν ματαιοπονίαν, διεδέχθη φῶς καὶ θαρώτερον ἀπὸ ὁρθῆς γλωσσολογικῆς ἐρεῖνας, ἡ παρούσα διατριβὴ ἐλπίζω δὲν θέλει εἶσθαι ἀπρόσδεκτος. Ἄν ὁ φίλος ἀναγνώστης, παρ' ἐμοῦ χειραγωγούμενος, πεισθῇ περὶ τῆς ἀληθείας τῶν παραγεγραμμένων, ἀνάγκη νὰ συνομολογήσῃ ὅτι ἡ τόση τῆς γλώσσης τῶν Ἀτσιγγάνων μετὰ τῆς Σανσκριτῆς συγγένεια, ἀποδεικνύει ἀναντιρρήτως καὶ τὴν αὐτὴν τῶν Ἀτσιγγάνων καὶ τῶν Ἰνδῶν καταγωγὴν. Μὴ νομίση ὁ ἀναγνώστης ὅτι πρῶτος ἐγὼ ἀποδείκνύω τὴν ἀλήθειαν ταύτην. Τὸ σύγγραμμα καὶ τὸ γλωσσάριον τοῦ Βόρρω ἀναμνησέουσι πολλοὺς προγενέστερον αὐτοῦ γράψαντας περὶ αὐτῆς καὶ ἄλλους, ὡς αὐτὸς οὗτος ὁ Βόρρω, ζήτούντας νὰ τὴν ἐνισχύσωσι, διὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν πολυχρονίου μελέτης· ἀλλ' εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοιούτων ἱστορικῶν μελετημάτων, γινόμενων ἄνευ τῆς προσηκούσης ἀντιπαράθεσεως, ὁ ἀναγινώσκων πολλάκις προσκόπτει πολλὰ ἐρμηνεῖαι ἀντιβαίνουσιν εἰς τὸν ὁρθὸν λόγον, αἱ παραβολαὶ αἱ ἀλλότρια δὲν τὸν πείθουσιν, ἡ ἀσάφεια πολλῶν καὶ ἡ ἀσφύς ἄλλων χρησίων, τὸν φέρουσιν εἰς ὑποψίαν περὶ τῆς ἀληθείας πάντων τῶν λοιπῶν. Ἀνάγκη πρὸς τούτοις οἱ φιλολογοῦντες καὶ ἐρμηνεύοντες τοιαύτας ἀγνώστους διαλέκτους νὰ ἐνθυμῶνται, ὅτι ὁδεύοντες δι' ἀπύτων ὁδῶν εἰς ἐρευναν ἢ σαφήνειαν ἱστορικῆς ἀληθείας, γίνονται αἰτίαι πολλῶν καὶ ἐαυτοῦ καὶ ἄλλους πλειότερον νὰ σκοτίσωσι. Δυσκόλως ἀπεκδυόμεθα ἀρχαίας συνηθείας, οὔτε θυσίζομεν ἀληθείας καὶ γνώσεις προαιωνίους εἰς γλωσσολογικὰς ἐρεῖνας, ἂν ὁ καιρὸς καὶ πολλῶν συνάμα λογίων περαιτέρω σπουδῇ δὲν τὰς ἀποδείξει ἀψευδεῖς καὶ ἀναντιρρήτους. Ταῦτα εἶχον κατὰ νῦν, καὶ καθὼς ἀχειραγώγητος καὶ ἀδοκήτος, ὑπέπεσα βεβαίως εἰς λάθη τὰ ὁποῖα ἄλλοι τῶν γραμματικῶν τούτων εἰδημονέστεροι θέλουσι διορθώσι. Λέγω δὲ ἀχειραγώγητος καὶ ἀδοκήτος διότι οὐδένα προγενέστερόν μου γνωρίζω ζήτησαντα ὁμοίαν τούτων λέξεων παραβολὴν ἀναγομένην εἰς τὴν πρωτογενὴ λέξιν, ἢ τὰς πρώτας τῆς Σανσκριτῆς ρίζας. Μένει λοιπὸν εἰς ἀκολούθους ἄλλους πολλὰ ἰδιά μου ἐλλείμματα ν' ἀναπληρώσωσι, τινὰ μὲν προσθέτοντες, ἄλλα δὲ καὶ μεταδίδοντες, ἐνθυμούμενοι ὅτι αἱ ἐτυμολογίαι εἶναι ἔργον δυσχερέστατον, καὶ ὅτι ὁ ἐτυμολογῶν πρέπει νὰ φυλάττεται ἀπὸ παραδείγματα θυμῶν τῶν ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει Οἰκονόμου, ἀναμνησόντος ἐν τῇ περὶ Σλαβονικῆς γλώσσης συγγράμματι του, λέξεις ἀσχετοὺς καὶ μὴ συγγενενοῦσας μετ' ἀλλήλων (α).

(α) α Λοκίμιον περὶ τῆς πλησιεστάτης συγγενείας τῆς Σλαβονο-

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΙΗ'. ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΑ,

και ιδίως περί της Πελοποννησιακής

επανάστασεως.

(Τόμος. 1^{ος} φυλλ. 181. σελ. 302.)

— 000 —

Θεσσαλός τις κατὰ τοὺς καιροὺς ἐκείνους, ἀνόματι Παππαζογλου, λοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ ἐν τῇ ῥωσικῇ φρουρᾷ, φίλος ὢν τοῦ Ὁρλώφ, ὅστις ἐπλησίαζε τὸν θρόνον δι' εὐνοίαν τῆς Αἰκατερίνης, εἶδε τὸν καιρὸν ἀρμόδιον ἵνα ἐπισπευθῇ τῶν Ἑλλήνων ἡ ἀπελευθέρωσις, καὶ ἐκινῶντο εἰς τὸν Ὁρλώφ τὰ περὶ ἐπαναστάσεως τῆς Πελοποννήσου καὶ Ἀλβανίας σχέδιόν του, ὅπερ ἤθελε νὰ υποβάλῃ εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν ἑγκρίσιν. Ὁ δὲ Ὁρλώφ, τὴν ιδεάν τῆς κατακτῆσεως ἐνὸς ἐπὶ στέμματος ὑπὲρ τῆς δεσποίνης αὐτοῦ ἀσπασάμενος, καὶ πιστεύων ὅτι οἱ Μακεδόνες, οἱ Ἑπειῶται καὶ οἱ Πελοποννήσιοι ἦσαν, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Θεσσαλοῦ, πρόθυμοι νὰ ἀρπάσωσι τὰ ὅπλα, ἐθεώρει ἤδη ὅτι τὸ ἐπιχειρήμα ἐμελλεν ἀφύκτως νὰ εὐδοκησῃ. Καὶ ὁ Παππαζογλου αὐτὸς, εἶτε ὑπερβολῇ χρώμενος, εἶτε ἑαυτὸν ἀπατών, παρίστα ἤδη τοὺς Ἕλληνας πάντας ἐτοιμοὺς νὰ κηρυχθῶσιν ὑπὲρ τῆς Αἰκατερίνης, λέγων, ὅτι ἤρκει μόνον ἡ παρουσία Ῥώσου τινὸς στρατηγοῦ, ἵνα ἐκταχῇ ἀμέσως ἡ ἐπαναστάσις, ἐν δὲ μόνον πολεμικὸν πλοῖον ἂν εἰς τὰ παράλια τῆς Μάνης ἀναφανέτω, ἐκατὸν χιλιάδες πολεμιστῶν ἤθελον ἐγερθῇ ἵνα ἐξοντώσωσι τοὺς ὀλιγαρχικοὺς Ὀθωμανοὺς τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Ἀττικῆς. Ἔλεγε δὲ πρὸς τοὺς, ὅτι πρὸ μικροῦ ἐπαναστάσεις τις ἐξεργάσῃ ἐν Ἀθήναις, καὶ τὸ τυχαῖον τοῦτο συμβᾶν, καθ' ὃ οὔτε κἀν λόγος περὶ Ῥωσίας ἐγένετο, ἀπεδείκνυν ἀλανθίστως, ὅτι ὑπῆρχε μέγας ἀναβρασμὸς κατὰ τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, ἐτοιμῆς διὰ τοῦτο νὰ ἀσπασθῇ τὸν ῥωσικὸν ἀγῶνα. Οἱ ἀπατηλοὶ οὗτοι λόγοι ἐγοήτευσαν τὸν Ὁρλώφ, ὅστις ἄλλο δὲν ὠνειρεύετο πλέον ἢ τὴν ἐξόντωσιν τῆς ἡμισελήνου καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ δὲ Αἰκατερίνη εὐκόλως παρεδέχθη τὸ σχέδιον τοῦ Παππαζογλου, καὶ ἡ ἐλπίς νὰ βασιλεύῃ ὡς ἄλλη Σεμίραμις εἰς τὴν Ἀνατολὴν, ἐκέντα φλογερῶς τὴν φιλοτιμίαν καὶ τὴν φιλοδοξίαν τῆς ἄλλὰ τὸ συμβούλιον, ἐξετάσαν μετὰ πλειότερας ἐμβριθείας τὸ κολοσσικὸν σχέδιον, δὲν ἐκρινεν αὐτὸ τοσοῦτον εὐκατόρθωτον. Ἡ Ῥωσία τότε δὲν εἶχεν οὔτε ἓνα ναῦτην, καὶ πλοῖα τινα, ἐπὶ μεγάλου Πέτρου ναυπηγηθέντα, ἐσήποντο εἰς τοὺς λιμένας, διότι ἦσαν ἀνίκανα νὰ κλυτῶσιν, ὁ δὲ ἐφοπλισμὸς καὶ ἡ ἐτοιμασία αὐτῶν πολυδάπανα. Ἡ σκέψις λοιπὸν αὕτη καὶ τοῦ ταμεῖου ἡ ἀπορία ὑπῆρχεν ἐμπόδια ἀνυπερβλήτα, διὸ καὶ ἡ κατὰ τῆς Πελοποννήσου ἐκστρατεία ἀπερρίφθη.

Ὁ δὲ Ὁρλώφ, ἐπιφρόνως ἔχων ἐχθρὸν τὸν πρωθυπουργὸν Πανίνην, ἐπίστευσεν ὅτι οὗτος, φθονήσας, ἀντανήργησεν εἰς τοὺς φιλοδόξους σκοποὺς αὐτοῦ καὶ τῆς Αἰκατερίνης. Καὶ ὅμως δὲν ἀπεθάρρυνθη καὶ ἀρχηγὸς ὢν τοῦ πυροβολικοῦ, ὑπέγραψεν ἄδειαν διαιτῆ, ὅπως ὁ Παππαζογλου ἀπέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ Λάρισσαν χάριν ὑποθέσεών του, ὁ δὲ ῥαδιοῦργος Θεσσαλὸς ἀνεχώρησεν ἀμέσως, ταύτῃ μὲν χρώμενος τῇ προσφάσει, ἀλλ' ὀδηγηθεὶς νὰ προσεγγίσῃ γενικὴν συννομίαν τῶν ὑπὸ τὴν τουρκικὴν δυναστείαν Ἑλλήνων, εἶχε δὲ καὶ ἐντολὴν νὰ προσφέρῃ φρόνημα δῶρα καὶ ὑποσχέσεις, καὶ οὕτως τοὺς μὲν δευλοτέρους νὰ πείσῃ, τοὺς δὲ λοιποὺς νὰ ἐνίσχυσῃ καὶ νὰ ἐνθαρρύνῃ. Καὶ ἡ Αἰκατερίνη, κρυφίως ἐργαζομένη κατὰ τῆς γνώμης τοῦ συμβουλίου, ἐξήτησεν ἀλλὰ ματαίως τὴν συμμαχίαν τῶν Ἑνέτων, διότι ὁ Δόγης, ὅστις ἤθελε τότε νὰ μὴ ἐξυπνίσῃ τὰς ὑποφίας τῶν γειτόνων αὐτοῦ, ἐφοβήθη μὴ διὰ τῆς συμμαχίας ταύτης στραφῇ κατὰ τῶν Ἑνέτων ἡ ὀργὴ καὶ ἡ ἐκδίκασις τῶν Μουσουλμάνων. Ἐπὶ τρεῖς ἡδὴ αἰῶνας εἰδομεν μὲν τοὺς Ἑνέτους ἀγωνιζομένους κατὰ τῶν τουρκικῶν κατακτητῶν, ἀλλ' οἱ καιροὶ ἡλλαχῶν, καὶ ἐκ τῆς πάλαι δυνάμεως τῆς Ἑνέτιας δὲν ἔμενεν ἢ μόνον ἡ σκιά. Ὁ Παππαζογλου ἐν τούτοις ἀπῆρχετο διὰ τῆς Ἑνέτιας εἰς τὴν Ἀλβανίαν, ἔχων ἤδη τὴν ἄδειαν νὰ δαπανᾷ ἀφθόμως ἐκ τῶν πολλῶν χρημάτων, ὅσα παρήγαγον τὰ ἐμπορεύματα δύο ῥωσικῶν πλοίων — τῶν μόνων κατὰ πρώτην φοράν ἐν τῇ Μεσογείῳ θαλάσῃ σφαλέντων — ἅτινα εἶχον ἐκπλῦσει ἐκ Ῥωσίας ἐν ὀνόματι τοῦ Ὁρλώφ καὶ τῆς Αἰκατερίνης. Κατὰ τὸν διάπλουν ὁ Θεσσαλὸς περιέπεσεν εἰς χεῖρας πειρατῶν τῆς Ἰλλυρίας, ἀλλ' ἐλευθερωθεὶς διὰ τῆς αἰτήσεως Ἀυστριακοῦ τινος προξένου, ἐφθασε τέλος εἰς Τεργέστην, ἀφοῦ ὑπέστη πολλὰς ἐναντιώσεις (1766). Ἐκεῖ δὲ ἤρχισε νὰ καταγγίῃ πάντας τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Ἰλλυριοὺς, ὅσοι ἤρχοντο χάριν ἐμπορίου εἰς τὴν πόλιν ταύτην, καὶ πολλοὺς ἀποστῆλους καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα διασκορπίσας, πολλὰκις αὐτὸς ἀπῆλθεν εἰς Μοντενέγρον. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἀναφανέθη εἰς τὰ ὅρη ταῦτα τυχοδιώκτης τις, ὅστις καλῶν ἑαυτὸν Στέφανον Μικρὸν, κατάρθωσε διὰ πανουργιῶν νὰ πείσῃ τοὺς ἐντοπίους ὅτι ἦτο ἐπίσημός τις ὑποκρυπτόμενος, πολλοὶ μάλιστα ἐπίστευσαν ὅτι ἦτο ὁ δυστυχὴς σύζυγος τῆς Αἰκατερίνης, Πέτρος ὁ Γ'. Ὁ μῦθος δὲ οὗτος, οὕτε διαδεχαιόμενος, οὔτε διαψευδόμενος ὑπὸ τοῦ Στεφάνου, ἀλλὰ μάλλον διαδοξάμενος διὰ τοὺς μυστηριώδεις τρόπους καὶ τὸ παράδοξον ἦθος τοῦ τυχοδιώκτου, ἀνεστάτωσε μετ' ὀλίγον τὰ πνεύματα τῶν Μοντενεγρίνων καὶ πάσης τῆς Ἀλβανίας. Καὶ ἡ Βυρῶνι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ τίς ἦτον ὁ μυστηριώδης ἐκεῖνος ἄνθρωπος, ὅστις ὑπεγράφετο πάντοτε, φέρων τὰ παρὰδόξα ἐπιθέτα ταῦτα, Στέφανος, μικρὸς μετὰ τῶν μικρῶν, ποταρὸς πρὸς τοὺς ποταμούς καὶ ἀγαθὸς μετὰ τῶν ἀγαθῶν. Πάντες δὲ ἠλπίζον ὅτι ἡ αὐτοκράτειρα ἤθελε διαψεύσει τὰς ἐκινδύνους πλ.

τας σπερμολογίας, ἀλλὰ μάλιστα ἐπιστήμως πληροφρονηθεῖσα περὶ τούτων ἡσυχάζει, διότι μόνη ἐγνώριζεν ὑποίως τις ἦτο ὁ ψευδώνυμος ἐκεῖνος τυχοδιώκτης.

Λήγοντος ἤδη τοῦ ἔτους, ὁ Παππαζογλου ἀπῆλθεν εἰς Μάνην, ὅπου προσηύχεται τοὺς ἀποστόλους αὐτοῦ, καὶ ὁ Γενναῖος Μαυρομιχάλης, ὁ ἐπισημότερος τῆς χώρας, ὁ σχεδὸν πρωτεύων τῶν ἄλλων φυλαρχῶν, ὑπεδέχθη μὲν τὸν ἀπεσταλμένον τῆς Αἰκατερίνης, ἀλλ' οὐδεμίαν ὀριστικὴν ὑπόσχεσιν ἠθέλησε νὰ τῷ δώσῃ, ὅπερ καὶ οἱ σύντροφοι αὐτοῦ ἐν εἰδικῇ συμβουλίᾳ παρεδέχθησαν. Ὑπεσχέθησαν ὅμως νὰ συνεννοηθῶσι μετὰ τῶν Ῥώσων, ἅμα ἐν δυνάμει ἐπιφανοσμένων. Οὕτως οἱ Μανιάται δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐμπιστευθῶσι τυφλοῖς ὁμιασι εἰς ἄνδρα ἀγνωστον καὶ ἐστερημένον ἐπιστημῆτος. Ὁ δὲ Παππαζογλου, ἀδυνατῶν νὰ τοὺς μεταπεισῇ, ἐστρέψεν ἄλλαχού τὴν προσοχὴν του, καὶ κατάρθωσε νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τινος πλουτοῦ Ἑλλήνου, προσετώτος τῆς Καλαμάτας, πολλὰ δυνάμενος παρὰ Τούρκους καὶ Ἑλλήσι διὰ τὸν πλοῦτον αὐτοῦ καὶ τὰς σχέσεις. Ὁ προσετώτος οὗτος, Μιπενάκης καλούμενος, καί τοι πλησιάζων εἰς προσηύτικὴν ἡλικίαν, ὅτε συνήθως διαλύονται τῆς φιλοδοξίας τὰ φαντάσματα, ἐθεώρησε τοὺς σκοποὺς τῆς Ῥωσίας ὡς πηγὴν μεγαλείου δι' ἑαυτὸν, καὶ ἠλπισεν, ὅτι δι' συμπράξιν εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου, ἠδύνατο ποτε νὰ κυβερνήσῃ αὐτὴν ἐν ὀνόματι τῆς Αἰκατερίνης. Εὐκόλως ὅθεν ὑπεσχέθη εἰς τὸν ἐπίσης ἐν λόγοις εὐκόλον Παππαζογλου, νὰ ἐπαναστατήσῃ δέκα μυριάδας Ἑλλήνων, εὐθύς ἅμα τῷ σταλῶσι πλοῖα καὶ ὅπλα, ὁ δὲ Θεσσαλὸς ἐπειδὴ αὐτὸν ὅτι φθάνει προσεχῶς καὶ στόλος ἱκανὸς καὶ στρατὸς ἀναριθμητὸς ἐκ Ῥωσίας. Οὕτως ἀμφοτέρω οἱ συνομιλῶντες, ἔχοντες συνεργοὺς ἐπισκόπους ὀλίγους τινὰς καὶ προύχοντας τοῦ τόπου καὶ Μανιάτας συγγενεῖς τοῦ Μιπενάκη, συνέταξαν ἑγγραφοῦν, καὶ ἐπλάστογράφησαν τῶν κυριωτέρων ἀρχηγῶν τῆς Μάνης τὰς υπογραφάς, ἵνα ἀπατήσωσι τὴν αὐλὴν τῆς Πετροπόλεως.

Αἱ ῥαδιοῦργίαι λοιπὸν αὐταὶ συνετάραξαν τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν, ἥτις οὐδέποτε ἀπατηθεῖσα μέχρι τοῦδε, ἐπίστευσε τυφλῶς εἰς τὴν ὑποσχεθείσαν αὐτῇ βοήθειαν, καὶ μετ' ὀλίγον, διασκορπίσας ἤδη τῆς περὶ ἐπαναστατικῆς κινήματος φήμης, ἐνόησαν οἱ Τούρκοι, ὅτι συνομιλῶντες ἐσκευρεῖτο. Καὶ πῶς ἠδύνατο οἱ δυστυχεῖς Ἕλληνες νὰ κρατήσωσι τὴν χαρὰν των;

Μετὰ δουλῆν τριῶν αἰώνων, ὅτε μόλις τὰ φῶτα τοῦ πολιτισμοῦ ἤρχισαν νὰ ἐπιλάμπωσι μέχρι τῶν Ἑλλήνων, δὲν ἔλλειπνεν ποτε ἀμυδραὶ τινες ὑποσχέσεις περὶ τῆς προσεχούς ἐλευθερίας των. Οὗτοι δὲ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους ἐπιθυμοῦντες καὶ αἰετοῦ εὐχόμενοι, ἤκουον μετὰ χαρᾶς, ὅτι ὁ πλῆζόμενος θέλουσι δυνῆθαι νὰ σφάξωσι τοὺς τυράννους, διότι πρὸ πολλοῦ αἱ ἐλπίδες αὐτῶν καὶ οἱ πόθοι ἦσαν τὰ μόνυ θέλητρά τῆς δυστυχούς ζωῆς των. Πανταχοῦ λοιπὸν τῆς Αἰκατερίνης οἱ

ἀπόστολοι ὠρρίζον τοὺς προσετώτους καὶ τὸν κληρὸν, πανταχοῦ περιεμένοντο ἡ ἐμφάνισις τοῦ ῥωσικοῦ στόλου ἵνα ἐκταχῇ ἡ ἐπαναστάσις, καὶ ὅτε ἡ Πύλη, θορυβηθεῖσα διὰ τὸν ἀναβρασμὸν τῶν Ἑλλήνων, κατέστρεψε τοὺς Μοντενεγρίνους διὰ τῶν ἐν Σερβίᾳ καὶ Βοσνίᾳ Γενιτσάρων αὐτῆς, αἱ παραχρῆ τῆς Πελοποννήσου δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ παύσωσιν ἀνευ αἰματοχυσίας.

Ὁ δὲ πανοῦργος Παππαζογλου, μετρήν ἐπιτηδεύων τοὺς λόγους του, οὐδέποτε ἀνῆγγεilen εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὅτι ἡ Αἰκατερίνη ἤθελε νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ ἐκ τοῦ ζυγοῦ τῶν Μουσουλμάνων, ἵνα τοὺς ὑποτάξῃ εἰς τὸν ζυγὸν τῆς Ῥωσίας, διότι τὴν ἀγγελίαν ταύτην ἤθελον ἀκούσαι μετὰ πολλῆς ἀγανακτήσεως καὶ οἱ Μανιάται καὶ οἱ Σουλῶνται πολέμισται καὶ τοῦ Ὀλύμπου, τῆς Πίνδου καὶ τῆς Ὄσσας οἱ ἀτρόμητοι ἀρματωτοί. Ἀλλ' ὁ πολυμήχανος Θεσσαλὸς, ποιήλων τοὺς λόγους του εἰς ἐκάστην ἐπαρχίαν, ὑπέσχετο ἐδῶ μὲν πλήρη τὴν ἀνεξαρτησίαν, ἐκεῖ δὲ τὴν ἀπελευθέρωσιν κοιλῶν τινῶν, καὶ ἀλλαχοῦ τὴν ἀνάκτησιν παλαιῶν ἢ τὴν ἀπέλαυσιν νέων προνομίων. Μόνον εἰς τοὺς ἀτρυγῆς τῶν πεδιάδων κατοίκους, τοὺς ἐν δουλείᾳ δινηκεῖ πάσχοντας, ἐτόλμα νὰ ἐξυμνῇ ὡς εὐεργέτην τὴν ῥωσικὴν δυναστείαν. Θέλων δὲ νὰ κερδίσῃ τὰς φυλάς τῶν ἐν Ἀλβανίᾳ χριστιανῶν, τὰς παλαιόθεν ματερομένους τὴν ληστείαν, ἐκήρυττεν ὅτι ἡ αὐτοκράτειρα ἐπροσάταε τὰς πανουργίας καὶ τὰς διαρπαγὰς των. Οὕτω πολυτρόπως ὁ Θεσσαλὸς τὰ πάθη, κατάρθωσε νὰ κερδίσῃ τὰ πνεύματα, ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ μέσα αὐτοῦ δὲν εἶχον ἐπισημότητα, ἡ δὲ σκευωρία τῆς συνομιλίας ἐπλέκετο διὰ μόνου τοῦ ψεύδους, εὐκόλον ἦτο νὰ προμνηστευθῇ ὅποια τις ἐμελλε νὰ ἦναι καὶ ἡ λύσις. Οἱ δὲ Ἕλληνες, ποθοῦντες φλογερῶς τὴν ἐλευθερίαν, ἐνόησαν, ὅτι δὲν ἦτο ἐπὶ καιρὸς νὰ παλαίσωσι μόνον κατὰ τῆς ἡμισελήνου, καὶ μόνον διὰ τῆς Ῥωσίας ἠδύνατο νὰ εὐδοκημῶσιν, ἀνευ δὲ ταύτης πᾶσα τυμῆρὰ καὶ ἀπροσφυῆς ἐπιχειρήσεις ἠδύνατο νὰ τοὺς καταστρέψῃ, ματαιώσῃ διὰ παντὸς τὰς ἐλπίδας των.

Ἐθροίσμευσαν τέλος πάντων ἐν τῷ συμβουλίῳ τῆς Πετροπόλεως τὰ σχέδια τοῦ Ὁρλώφ καὶ οἱ μυστηριώδεις σκοποὶ τῆς Αἰκατερίνης, ἅμα ἦλθον αἱ ἀναφοραὶ τοῦ Παππαζογλου ἐκ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐβεβαίωσε τὴν ἀλήθειαν τῶν ἀναφερομένων Οὐκράνις τις, ὀνόματι Ταμάρας. Δύο λοιπὸν ἡτοιμάσθησαν στόλοι συγκαίμενοι ἐκ πλοίων πεπαλαιωμένων ἤδη, καὶ πολλοὶ προσελήθησαν ἀξιώματικοὶ τοῦ ἀγγλικοῦ ναυτικοῦ. Ἐξ ὧν ἐπισημότεροι ἦσαν οἱ πλοίαρχοι Γρέγ καὶ Ἐλφινστων. Ὁ δὲ Ἀλέξιος καὶ ὁ Θεόδωρος Ὁρλώφ, ἀδελφοὶ τοῦ ἐννοούμενου, ἐλθόντες εἰς Ἑνέτιαν, παρεβόηθον τὰς ῥαδιοῦργίας τοῦ Θεσσαλοῦ, καὶ ἐδίδον βραδύτητα εἰς τὰ ἐπιχειρήματά του. Καὶ ὁ μὲν Ἀλέξιος, εἰς ἐκ τῶν σημαντικωτέρων τῆς Ῥωσίας, ἀνὴρ ἀμαθὴς ἅμα καὶ τραχὺς καὶ ἀλαχῶν, ἦτο ποτε στρατιώτης ἐν τῇ φρουρᾷ καὶ εἶχε πάντα τὰ ἐλατ-

τώματα του ταπεινού εκείνου επαγγέλματος, εξ ου ανέβη εις τὰ ὕψη τῶν ἀξιομάτων. Ὁ δὲ Θεόδωρος, ὁ νεώτερος τῶν ἀδελφῶν, εὐρὺν τὰ μέσα εὐκολὰ ἐξεπαιδεύθη, καὶ ζῶντος καὶ ἐνθουσιώδους εἶχε τὴν ἡλικίαν ἐκείνην, καθ' ἣν ἡ φαντασία φλογίζεται ὑπὸ τῆς ἀναγνώσεως τῆς Ἱστορίας. Θαρρῶν ὅτι εἰς τὴν γῆν τῆς Ἑλλάδος θέλει εὐρεῖ τοὺς ἥρωας τοῦ Πλουτάρχου, τὰ μνημεῖα τοῦ Πανυσανίου καὶ κατορθώματα ἄλλα τῆς γραφίδος τοῦ Θουκυδίδου, ἐμακάριζεν αὐτὸν διὰ τὴν ἀποστολὴν του, καὶ ἀνυπομῶνως περιέμενε τὰς προπαρασκευὰς τοῦ ἐπιχειρήματος. Πολλοὶ τότε Ἰλλυριοὶ καὶ Ἑπτανήσιοι, πάντες τῶν ἱνῶν ὑπῆκοοι καὶ ἀπειροὶ ῥῶσοι ἀξιωματικοὶ ἐσπεύον, διάφοροι προφάσεις, εἰς τὴν Ἱταλίαν, ἐνῷ νέοι ἀπόστολοι ἀνῆγγελλον εἰς τοὺς Ἑλλήνας τὴν προσεχῆ ἀποστολὴν τῶν βοηθημάτων, καὶ ὀψιζόν καὶ προητοίμαζον αὐτοὺς εἰς ἐπανάστασιν.

Ἐν τούτῳ ἐκρηγύθη μετὰ τὴν Ῥωσίαν καὶ τῆς Πύλης ὁ πόλεμος, ὅτε οἱ βάρβαροι ἀφώπλισαν πάντας τοὺς Ἑλλήνας καθ' ὅσον τὸ Ὀθωμανικὸν Κράτος, καὶ τότε μόνον ἐπίστεσαν ὅτι ὑπῆρχεν εἰς τὴν Μεσσηνίαν ῥωσικὸς στόλος, ὅτε εἶδον αὐτὸν περιπλέοντα τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου.

Ὁ δὲ Θεόδωρος Ὀρλώφ, ἀπαντήσας ἐν ἀπόσπασμα πλοίων τῆς Ἀλβανίας τοῦ στόλου εἰς Μαῶν, ἐδοκίμασε νὰ εἰσέλθῃ εἰς Μεσσίτην, ὅπου ἔμελλε νὰ ἔλθῃ μετὰ τῶν ἄλλων πλοίων καὶ ὁ Ἀλέξιος, ἀλλ' ὁ Τοπάρχης ἔκλεισε τὸν λιμένα, καὶ οἱ Ῥῶσοι ἐπλευσαν πρὸς τὴν Πελοπόννησον. Τὰ πλοῖα τοῦ Θεοδώρου, ἔχοντα ἀνὰ ἓνα ναύτην Μυκόνιον ὡς ὁδηγόν, ἔρριψαν τὴν ἀγκυρὰν ἐν τῷ λιμένι Οἰτύλου τὴν 28 Φεβρουαρίου 1770. Μία δὲ Ῥωσικὴ φρεγάδα, φέρουσα πεντακασίους ἢ ἑξακασίους Μόντενεγρίνους, ἦτο πρὸ μιᾶς ἡμέρας προσωρμημένη, καὶ οἱ Πελοποννήσιοι ἠπύρουσαν βλέποντες τὴν ἀγνωστον σημαίαν, καὶ περιέμενον ἀνυπομῶνως τί ἔμελλε νὰ συμβῇ εἰς τὴν γῶρὰν των.

Ἀλλ' ὁ Θεόδωρος δὲν εἶχεν ἢ τρία πρίστρα, δύο φρεγάδας, ἐν μόνον τέγμα στρατιωτῶν διὰ τὴν ξηρὰν, ὅπλα καὶ κιβώτια τινα στρατιωτικῶν ἐνδυμάτων τοῦ ῥωσικοῦ στρατοῦ, ἕνα ἐνδύον Ἑλλήνας προξενήτην Θάμβος καὶ ἀπάτην εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς. Πλαττοῦτο ἐν τούτοις τῶν Πελοποννησίων ἡ πίστις διὰ τὴν μικρότητα τῆς ναυτικῆς δυνάμεως αὐτῆς, καὶ ἐφαίνετο ἡδὴ φανερά, ὅτι δὲν εἶχον καμμίαν ἐλπίδα ἐπιτυχίας, θεωροῦντες κακὴν τὴν τοῦ ἐπιχειρήματος ἀρχήν. Ὁ δὲ Μαυρομυχιᾶνης, καὶ τοι σπεύσας νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιον τοῦ Θεοδώρου ὑπισχνόμενος αὐτῷ τὴν συνδρομὴν τῆς Μάνης, παρεπένθη πικρῶς, ὅτι ὁ Παππάρογλους ἐτόλμησε νὰ πλαστογραφῇ τὴν ὑπογραφὴν αὐτοῦ. Ἐπομβούλευσε μὲν τοὺς Ῥώσους νὰ ἐκστρατεύωσιν ἀμέσως κατὰ τῆς Κορώνης, ἀλλ' ὁ Ὀρλώφ βράδυνας ἀπέβλεπεν εὐκαιρίαν χρησιμοποιοῦν. Ὁργανισαίς ἐκ τῶν ἐν Οἰτύλῳ προσελθόντων Ἑλλήνων δύο σώματα, ἐπέμψεν τὸ μὲν διὰ τῆς Μάνης εἰς Σπάρτην, ὅπου ἔμελλε νὰ ἐθάρσῃ καὶ ὁ Μαυρομυ-

χιᾶνης μετὰ τῶν πολεμιστῶν του, τὸ δὲ διὰ τῆς Καλαμάτας πρὸς τὴν πόλιν Ἀρκαδίαν πορευόμενον συμπαρέλαθε δὲ καθ' ὅδον καὶ τὸν προσετώτα Μπενάκην, ὅστις ἔχων πολλοὺς χωρικοὺς, εἶδε δαπάνην, τὸ πλεῖστον μέρος ὀπλισθέντας, ὑπεκρίθη ὅτι ὑπείκων εἰς τὴν βίαν παρηκολούθησε τὴν ῥωσικὴν δύναμιν. Τέλος ὁ Θεόδωρος, μετὰ μακρὰς ἐτοιμασίας, ἐπολιόρκησε τὸ φρούριον τῆς Κορώνης.

Ἀλλ' οἱ Τούρκοι, ἐκ τοσαύτης βραδύτητος ἀφελθέντες, ἦσαν ἡδὴ εἰς ἀμυνὰν προπαρασκευασμένοι καὶ παρὰ προσδοκίαν ἀντεστάθησαν καρτερικῶς, οἱ δὲ ἐν τῇ πόλει Ἑλλήνες, ὑπὸ τῶν πυροβολίων τοῦ φρουρίου κυκλούμενοι, δὲν ἐτόλμησαν νὰ λάβωσι τὰ ὅπλα, καὶ οὕτως οἱ Ῥῶσοι μὴ δυνάμενοι, διὰ τὴν ὀλίγην αὐτῶν δύναμιν, νὰ ἐπιχειρήσωσιν ἐξοδὸν κατὰ τοῦ φρουρίου, κατεγίνοντο εἰς προσπάθειαν ἀνωρελῆς καὶ ἀνεπιτηδεύους.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, τὸ ἕτερον τῶν στρατιωτικῶν σωμάτων, ἔχον δώδεκα μόνον Ῥώσους καὶ τεσσαράκοντα περίπου Μανιάτας, εἰσῆρχετο διὰ τῆς πεδιάδος τῆς Σπάρτης εἰς τὴν πόλιν τοῦ Μισοθρά, ἧς οἱ ἐπιτόποι τοῦρκοι, εἰς χιλίους πεντακασίους συμποσούμενοι, παρεδίδοντο διὰ συνθηκολογίας. Ἀλλ' ἐνῷ οἱ δυστυχεῖς οὗτοι κατέφευγον ἡδὴ εἰς τὴν Μητρόπολιν, προστατευόμενοι ὑπὸ νεανίου τινὸς Μυκονίου τοῦ Ψαροῦ, ὅστις τῇ ἐντολῇ τοῦ Θ. Ὀρλώφ διέκειν τὴν ἐκστρατείαν, φυλῇ τις Μανιατῶν, ἀναβῆσα διὰ κλιμάκων τὴν ἀκρόπολιν, ἐπέπεσε σφάζουσα τοὺς Μουσουλμάνους. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, τὴν ἐπύκνον φεύγοντες σφαγὴν, πρόσφευγον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅπου δὲν ἤθελον σωθῇ, ἀν' ὁ ἀρχιερεὺς μετὰ τοῦ κλήρου δὲν ἔσπευδε νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν λύσιν τῶν ὁρειῶν. Πρώτην ἡδὴ φερόν ἐχύνετο τὸ αἷμα εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ φανατισμὸς καὶ αἱ ἀντιδικήσεις ἐμελλον νὰ ζυμώσωσι δι' αἱμάτων τὴν περιεκαλλῆ ἐκείνην χώραν. Παρ' ὀλίγον λοιπὸν ὁ Μισοθρᾶς ἐλαφυριωγέτο ὑπὸ τῶν φοβερῶν τῆς Μάνης πολεμιστῶν, οἵτινες παρβίβασαν μὲν οἰκίας τινὰς, φονεύσαντες τοὺς ἀντιστάτας χριστιανούς, ἀλλὰ συγκატένεισαν ἐπὶ τέλους νὰ ταχθῶσι μισθοφόροι εἰς τὰς σημαίας τοῦ Ψαροῦ, ὅστις αὐτοχειροτόνητος, ἐκρηγύθη ἀρχὴν τῆς ἐπαρχίας.

Ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐτέρου σώματος οἱ στρατιῶται, χεῖρον ἐτι διέπραξαν ἀνόσιουργήματα κατὰ τὴν Τούρκων καὶ Ἑλλήνων, ἡ δὲ πόλις Ἀρκαδία, ἐμφοβὸς γενομένη διὰ τὰς ἐρημώσεις καὶ τὰς καταστροφάς, αἰτνες προανήγγελλον τὴν πορείαν τῶν λεγομένων ἐλευθερωτῶν, παρεδόθη τότε ἀμαχητὶ καὶ ἡ μὲν τουρκικὴ φρουρὰ ἐξῆρχετο τῆς ἀεροπόλεως, ἕνα ἀποβιβασθῇ εἰς νησὶν τινα ὁρισθεῖσαν, οἱ δ' Ἑλλήνες καὶ οἱ Ῥῶσοι ἐγένοντο κύριοι τοῦ τόπου. Ἐν τούτῳ συμμορφαί τινες Ζακυνθίων, Κεφαλλήνων καὶ Λευκαδίων ἤρχοντο εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐπὶ σχεδίων καὶ ἀδυνάτων πλουτῶν, ἡ ἐπὶ πλοίων ἰδίαις διαπάναις ναυλωθέντων ἢ καὶ ἀγορασθέντων. Οἱ μετανάστες δ' οὗτοι, ὑπὸ τῶν βεβήλουργιῶν τοῦ Ὀρλώφ καὶ τοῦ χρυσίου αὐτοῦ δελεασθέντες, ἀνε-

φάνησαν ἐν βραχεὶ χρόνῳ πρὸς τὰ παράλια τῆς Τριφυλίας, τῆς Ἠλίδος καὶ τῆς Ἀχαΐας, ἀδιὰφορως διαρπαζόντες καὶ λεηλατοῦντες τὰς τε τῶν χριστιανῶν οἰκίας καὶ τὰ τσιφλίκια τῶν Μουσουλμάνων. Καὶ ἐκ τῶν Κεφαλλήνων οἱ μὲν ἐκυρίευσαν τὴν Γαστούνην, ὑποχωρησάσης εἰς Π. Πάτρας τῆς τουρκικῆς φρουρᾶς, οἱ δὲ ἕτεροι ὀπλίσται, ἐνώπιον τοῦ φρουρίου συνταχθέντες, προσεκάλεσαν, ἐν ὀνόματι τῆς Αἰκατερίνης, τὸν φρούρχον νὰ τοῖς παραδώσῃ τὰς κλεῖς ἀνευ συνθηκολογίας. Ἀλλ' ἡ ῥωσικὴ ἐνδυμασία δὲν ἡδυνήθη νὰ ἀπατήσῃ τὸν φρούρχον, ὅστις ἀπεκρίθη αὐτοῖς, ἔνα μόνον Ῥῶσον δεῖξάτε μοι, καὶ ἀμέσως ἀνοίγω τὰς θύρας. Καὶ ἡ πόλις τοῦ Μεσολογγίου ἐπανεστῆ, ἐνῷ αἱ ὀλίγαι τουρκικαὶ οἰκογένειαι, παρ' ἀγαθοῦ τινος προσετώτος προειδοποιηθεῖσαι, ἐσώθησαν εὐκόλως διὰ τῆς φυγῆς, ἀλλ' ἡ Κόρινθος καὶ αἱ Ἀθῆναι ἐζήτουν πρῶτον νὰ ἴδωσι πᾶσιν τι ῥωσικὸν, ὁ Θεόδωρος ὅμως, ὅστις δὲν ἡδυνήθη οὔτε τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ κηρυχθέντας Μεσολογγίτας, ζητήσαντας ἐπίσης πλεῖον, νὰ εὐχαριστήσῃ, ἀπέδωκε κατ' ἀνάγκην καὶ τῶν δύο πόλεων ἐκείνων τὴν ἰσχυρὰν ἐπικουρίαν.

Ἐν τούτοις ὁ Ῥῶσος στρατηγὸς Ἀννίεας, ἐξ Ἀφρικῆς καταγόμενος, ἐκυρίευσεν τὴν πόλιν καὶ τὰ φρούρια τῆς Πύλου (Νεοκάστρου) καὶ ὁ Θεόδωρος ἔφερεν ἐκεῖ τὸν στολίσκον αὐτοῦ, διότι ὁ λιμὴν τῆς Οἰτύλου οὐδέμιναν παρῆσεν ἀσφάλειαν ἐν ὧρ χειμῶνος. Ὁ δὲ ἀδελφὸς Ἀλέξιος ἠγκυροβόλησεν εἰς Κορώνην μετὰ τριῶν τρικρότων ἐξήκοντα κανονίων καὶ μετὰ τριῶν μικρῶν φρεγαδῶν, ἀλλὰ ζήλοτυπῶν, διότι ἐκαίνοσ τὸν προέλαθε κατασχόντες πρὸ δύο ἡδὴ μηνῶν τὴν Πελοπόννησον, καὶ φοβούμενος μὴ ἐκείνος καρπωθῇ μόνος τὴν τιμὴν τῆς ἐκστρατείας ἀποδοκίμασε φανερά τὰ ἔργα αὐτοῦ, καὶ ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς Κορώνης, ἀφίπων τοὺς ἀτυχεῖς Ἑλλήνας τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων εἰς τὴν διάκρισιν τῆς τουρκικῆς βαρβαρότητος καὶ θηριωδίας. Πολλοὶ μὲν ἐξ αὐτῶν ἠκολούθησαν τὸ ῥωσικὸν στρατεύμα, ἄλλοι δὲ κατέφυγον εἰς τὰ ὄρη, ἀλλ' ὅσοι ἔμειναν ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν ἐσφάγησαν πάντες ἀνηλεῶς.

Ὁ Ἀλέξιος Ὀρλώφ ἐσπατάλει τὰ πλοῦτῃ Ἑλληνοὺς τινος Ἰωαννίνου, ἀποκατεστημένου ἐν Ἑνετίᾳ καὶ βυθυπλοῦτου διὰ τῆς ἐμπορίας ἐνομένου. Ὁ ἀνὴρ οὗτος, Μαρούτσος καλούμενος, ὑπερφηναυθεὶς, ὅτι ἔλαβε παρὰ τῆς Αἰκατερίνης τὸν εὐγενῆ τίτλον Μαρκισίου, ἦτο πρόθυμος νὰ θυσιάσῃ εἰς τὴν φιλοδοξίαν αὐτῆς καὶ οἰκείους καὶ φίλους καὶ ἑαυτόν. Ἀλλ' εἰς μάτην ἐφωδίζεν ἀφθονῶς τὸν Ἀλέξιον, ὁ χρυσὸς δὲν ἡδύνετο νὰ ἐπανορθώσῃ τὸ ἡδὴ ἀπεγνωσμένον ἐπιχειρήμα, διότι ὁ Ἀλέξιος μόλις εἶχεν ἑκατοκασίους στρατιώτας, ἐνῷ ἡ Πελοπόννησος περιέμενε πολυαριθμους στρατιᾶς κατὰ τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Παππάρογλου. Διὸ καὶ οἱ προύχοντες καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, πτοηθέντες διὰ τὴν ἀδυναμίαν τῶν Ῥώσων, ἐζήτουν προφάσεις χρονοτριβῆς, καὶ οὐδεμία πόλις ἠγέρθη εἰς ἐπανάστασιν, ἂν καὶ πανταχοῦ ἡ βεβήλουργία καὶ ὁ χρυσὸς εἶχον

προητομασμένα τὰ πνεύματα. Ὁ δὲ Θεόδωρος, φιλονεικῶν πρὸς τὸν Μαυρομυχιᾶνην, δὲν εἶχε πλέον τὸν καρτερὸν τῶν Μανιατῶν ἐπικουρίαν. Ἡ ἱστορία ἐφύλαξεν εἰς ἡμᾶς τὴν ἀπάντησιν τοῦ ὑπερηφάνου δημοκράτου πρὸς τὸν μοσχοβίτην αὐλικὸν, τὸν φερόμενον ἀλαζονικῶς πάντοτε καὶ δεσποτικῶς. «Καὶ ἂν εἶχες ἐδῶ ὀλόκληρον τὸν στρατὸν τῆς βασιλείας σου, τῷ εἶπεν ὁ Σπαρτιάτης, καὶ τότε θὰ ἦσο δούλος· ἐγὼ ὅμως ἐλευθέρους κυβερνῶ συμπολίτας, ἀλλὰ καὶ ὁ ἔσχατος αὐτῶν ἐν ἡμῖν, σὺ δὲν θὰ ἤξεις οὔτε μιαν μου τρίχα. » Καὶ μετὰ τὴν δυστυχίαν καὶ ἀσυλλόγιστον ῥῆξιν, οὐδὲν ἄλλο ἔμενε εἰς τοὺς Ῥώσους πλέον ἢ νὰ καταρτίσωσιν ἀξιόμαχον στρατὸν, συλλέγοντες ἐπιτολίους στρατιώτας, ἀλλ' ὁ Ἀλέξιος ἐπέισθη μετ' οὐ πολὺ, ὅτι ἐξέλιπε πλέον ἢ πρὸς τὴν ῥωσικὴν δύναμιν πίστις, καὶ θέλων νὰ ἐμπονήσῃ ἐκ νέου θάρρος εἰς τοὺς Πελοποννησίους, ἐπέμψεν κατὰ τῆς Μεσσηνίας πεντακασίους πολεμιστάς. Ἠλῶθη μὲν ἡ Ἀκρόπολις, καὶ οἱ ἀπόστολοι αὐτοῦ διεκέρυσσαν ὑπερηφάνως τὰ καθόρθωμα τοῦτο, ἀλλὰ δὲν ἡδυνήθησαν πλέον νὰ μεταπείσωσι τοὺς πολίτας.

Ἐν τούτοις τῶν Ῥώσων ὁ ἀρχιστράτηγος ἐπίστευε (1770) ὅτι εὐκόλως ἡδύνετο νὰ κυριεύσῃ τὰ παραθαλάσσια τῆς Πελοποννήσου φρούρια καὶ ὀχυρώματα, ἐὰν κατέρωθον νὰ ἐπαναστατήσῃ τὰς μεσογειοὺς πόλεις, διὸ παρῆγγελεν εἰς τὸν Ψαρόν, τὸν ἐτι ἐν Μισοθρᾷ εὐρισκόμενον, νὰ πορευθῇ πανστρατιᾷ κατὰ τῆς Τριπόλεως, ἥτις ἦτο ἡ καθέδρα τῆς πελοποννησιακῆς Κυβερνήσεως. Ἀλλ' εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἰσχυρὰν διὰ τε τὴν θέσιν καὶ τὰ ὀχυρώματα, κατέρωθον ἡδὴ οἱ γείτονες Τούρκοι καὶ ἐπόλουν αὐτὴν ἀπόρθητον. Καὶ ὅμως ὁ Ψαρὸς παρῆταξε πρὸ τῶν τειχῶν τὰ πυροβολεῖα αὐτοῦ, ἀλλὰ μετεβλήθησαν αἶφνης τὰ πράγματα, καὶ ἐν ὀλίγαις ἡμέραις ἡ τύχη ἐγκατέλιπε τοὺς Ῥώσους, καὶ ἤρχισαν αἱ συμφοραὶ τῶν Ἑλλήνων μεγαλαὶ καὶ ἀξιοδάκρυτοι.

Ἡ κυβερνήσις τοῦ Σουλτάνου, καταπληχθεῖσα ἡδὴ διὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Ῥώσων, ἐξύπνησεν ἐκ τοῦ μακροῦ ληθάρχου καὶ ἀπεφάνισε διὰ μέτρων ἐπιτηδεῖων νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν ὁρμὴν τῶν αὐτῶν τῆς Αἰκατερίνης. Καὶ στρατιὰ πολυαριθμὸς ἐπορεύετο πρὸς τὴν Μολδαυίαν, καὶ στόλος εἰκοσι μετὰ πλοίων καὶ πολλῶν ἄλλων μικροτέρων κατεβῆκε διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου πρὸς τὸ Αἰγαῖον· οἱ δὲ Ἀλβανοὶ, καταβαλόντες τὴν ἐπανάστασιν τῶν Μοντενεγρίνων καὶ τινὰς στάσεις τῶν Χειμαρράων, διήρπαζον τὴν πόλιν τοῦ Μεσολογγίου, ἔκαιον τὰς Πάτρας καὶ ἐπορεύοντο πρὸς τὴν Κόρινθον, ἥτις βλέπουσα τὴν ἀδυναμίαν τοῦ Ὀρλώφ, δὲν ἠθέλησε νὰ ἐπαναστατήσῃ. Διὸ καὶ οἱ Ἀλβανοὶ ἐξεστράτευσαν ἀμέσως κατὰ τῆς Τριπόλεως.

Ὁ Ψαρὸς ἐν τούτοις ἐπυροβόλει τὴν Τρίπολιν, ἀλλ' οἱ Ἀλβανοὶ, αἶφνης ἐπιτεσνόντες, διεσκόρπισαν τὸν στρατὸν του, ἐφόνευσαν τοὺς Ῥώσους εἰς τὰ πυροβολεῖα αὐτῶν, καὶ εἰσελθόντες εἰς τὴν πόλιν τρισηλίους ἐσφάξαν χριστιανούς ἀνδρας τε καὶ

λογήτων, οὐ μόνον ἐμπόδιζε τὸν στόλον νὰ ἐξέλθῃ πολλῶν ἐτῶν παρέλευσιν, κατάρθρωσεν ἡ Πύλη νὰ εἰς ἀνοικτὸν πέλαγος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀπεβίβασθαι εἰς τὴν ξηράν. Φοβερὰ δὲ τιμωρία ἐγράφετο ἥδη κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀπειροπαλῆστος καὶ δειλοῦ τούτου ναυάρχου. Κατὰ τὴν νύκτα τῆς 8 διαφόρα πυρπολικά, ὑπὸ τῶν Ῥώσων ὁδηγηθέντα, ἐφθασαν μέχρι τῶν πρώτων τουρκικῶν πλοίων, καὶ τὸ πῦρ μεταδιδόμενον ἀπὸ πλοίου εἰς πλοῖον κατέβροχθη· σεν ὅλον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸν στόλον. Ἡ μεγάλη αὐτὴ πυρκαϊὰ κατέπληξε τὰ παράλια τῆς Ἀσίας, ἐνῷ ἡ διαδοχικὴ ἐκρηγξίς τριάκοντα πολεμικῶν πλοίων, ἀνῆγγελλε καὶ πρὸς ἀπωτάτας χώρας τὴν μεγάλην καὶ πρωτοφανῆ ἐκείνην καταστροφὴν. Ἡ μὲν Σμύρνη ἐκλονίσθη ἐκ θαμελίων, ἡ δὲ Χίος διεσάλετο ὥς εἰ ἐμέλλε νὰ καταποντισθῇ, καὶ ὁ πολύκροτος τῶν ἐκρηγξέων θόρυβος ἐφθασε μέχρι τῶν Ἀττικῶν παραλίων.

Τῆς καταστροφῆς ταύτης ἡ ἀγγελία κατετάραξε τὴν αὐλὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, φοβουμένην τὴν διὰ θαλάσσης καὶ ξηρᾶς εἰσβολὴν τῶν Ῥώσων, οἵτινες ἐστρατοπεδεύοντο ἤδη παρὰ τὸν Δούναβι, καὶ ὅν χρόνον ὁ στόλος τοῦ Σουλτάνου ἐπυρπολεῖτο κατὰ τὸν Ἑρμον. Ὁ Ἐλφινστὼν τότε παραινέει τὸν Ἀλέξιον νὰ πλεύσῃ κατὰ τοῦ Βυζαντίου, καὶ κεραυνοβολῶν αὐτὴν, νὰ περάνῃ διὰ μίας τὸν πάλαιον, ἀλλ' ὁ ἀναιδρὸς στρατηγὸς, ὅς τις θεωρῶν μακρόθεν τοὺς κινδύνους ἀπὸ τῆς ναυαρχίδος του, οὐδέποτε μετέσχευ αὐτῶν, ἀπέβριψε τὸ τολμηρὸν καὶ ἀλάνθαστον τοῦτο σχέδιον. Ὁ δὲ Ἐλφινστὼν ἀγανακτῶν εἰσέπλευσε διὰ μὲν τῆς Μοίρας αὐτοῦ, παραβιάσας, πρῶτον ἡδὺν αὐτὸς, τὸν Ἑλλήσποντον, οὐτίνως τὰ φρούρια ἐθάρρουν πάντες μέχρι τοῦδε ἀκαταμάχητα. Ἰποσχεθεὶς ἀνδρῶς τῇ Αἰκατερίνῃ νὰ εἰσέλθῃ ἐν τῇ Βοσπόρῳ, ἐτήρησε μὲν τὸν λόγον, ἀλλ' ἰδὼν ὅτι οὔτε ἐν Ῥωτικὸν πλοῖον δὲν παρεκκλινούσθην αὐτὸν, ἐξῆλθε πάλιν περιορῶν καὶ ὑβρίζων τὰ ἀδύνατα τῶν Τούρκων Πυροβολεῖα, καὶ ἀπέδειξε διὰ τῆς ἐπιτυχίας του ταῦτα, ὅτι τὰ πάντα ἡδύναντο νὰ κατορθώσῃ οἱ Ῥῶσοι, ἀν' ἄλλον ἔχοντες ἀρχηγὸν παρεκκλινούσθην τὴν θρησκευτικὴν ἐκείνην εἰσοδόν. Μετ' οὐ πολὺ ὁ Χασάνης, καπιτάνπασας διορισθεὶς, ἐξεδικήθη ἐν Ἀθήνῃς τοὺς Ῥώσους καὶ ἐξήλασεν ἐκ τοῦ Αἰγαίου πελάγους τὴν σημαίν τῆς Αἰκατερίνης. Ὅλα τότε τῆς Ἀσίας τὰ παράλια ἐπλημμύρισαν χριστιανικοῦ αἵματος, καὶ οἱ ἀτυχεῖς Ἕλληνες τῆς Σμύρνης ἐπλήρωσαν ἀκριβῶς τὸν ἀνορελὴ θρίαμβον τοῦ Σπιριτοῦ καὶ τὴν παντελὴ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου καταστροφὴν. Ἡ εἰρήνη, τέλος, διεδέχθη τὰς ἄλληλους ταύτας ἐπιτυχίας καὶ συμφορὰς, καὶ οἱ Ῥῶσοι λησμονοῦντες ἐντελῶς τοὺς Ἕλληνας καὶ τὰς παθίματά των, ἠρξάμεθα κερδήσαντες ἐπαρχίας τινὰς τοῦ Βυζαντίου Πόντου, καὶ μετὰ ταῦτα ἐξέφυγον τὴν Μολδαβίαν, καὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὴν χώραν τῆς Πολωνίας.

Οὕτως οἱ Ῥῶσοι, ὑποκινήσαντες τὴν ἐκανάστασιν τῶν Ἑλλήνων, κατέλειπον αὐτοὺς εἰς τὰς θηριώδεις τῶν βαρβάρων ἐδικήσεις, καὶ μόλις, μετὰ

περιστείλῃ τὰς ἐν Πελοποννήτῳ κκουργίας τῶν Ἀλβανῶν, μόνα ἔργα τῶν ἀναξίων Ὀρλώφ. Μὲντοι χιλιάδες χριστιανῶν ἔπασαν θύματα τῆς ἀβανικῆς μαχαίρας, εἰκοσι χιλιάδες ἐπωλήθησαν ὡς ἀνδράποδα, καὶ ὅσοι ἠδυνήθησαν νὰ φύγῃ τὴν μουσουλμανικὴν λύσσαν, κατέφυγον εἰς Θεσσαλίαν καὶ εἰς τὰς ἐνετιχὰς νήσους. Εἰς μάτην ἡ τουρκικὴ δικαιοσύνη ἠγωνίζετο, ἐπὶ ἐννέα ἔτη, νὰ ἀποβάλλῃ ἐκ τῆς χερσονήσου τοὺς Ἀλβανούς, οἵτινες ληστεύοντες καὶ βιαιοπραγοῦντες, ἀντὶ νὰ ὑπακούσῃ, πολλὰκις ἠπειλῶσαν τοὺς πασάδας τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τοῦ Ναυπλίου, ὅπου ἦτο ἡ ἔδρα τῆς διοικήσεως κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τῶν ἐρημώσεων καὶ τῶν ταρχῶν. Καὶ οἱ μὲν Ἕλληνας ἐξωτρώθησαν, ἀλλ' ἡ λύσσα καὶ ἡ ἀπληστία τῶν Ἀλβανῶν δὲν ἐκορέσθησαν ἔτι. Μετ' ὀλίγον οἱ ἄγριοι οὗτοι πολεμισταὶ ἐκτόπησαν καὶ τοὺς ὁμοθρήσκους, καὶ θέλοντες νὰ δικαιωθῶσιν ἐν Πελοποννήτῳ τὰς σφαγὰς καὶ τὴν ἀναρχίαν, ὡς οἱ Μαμαλοῦκοι ἐν Αἰγύπτῳ, ἐκηρύχθησαν φανεροὶ κατὰ τοῦ Σουλτάνου ἐπαναστάται.

Τότε καὶ ὁ Σουλτάνος, ὅστις ἐβλεπε μετ' ἀδιαφορίας τὴν ἐξόντωσιν καὶ τὸν ἀνδραποδισμόν διακοσίων χιλιάδων χριστιανῶν, ἐξύπνησεν ἐκ τοῦ ληθάρχου, καὶ ἀπεφάσισε νὰ τιμωρήσῃ, οὐχὶ τοὺς κκουργούντας, ἀλλὰ τοὺς τολμήσαντας νὰ ἐπαναστατήσῃ κατὰ τῆς ἐξουσίας του. Ὁ νικητὴς τῆς Ἀήμου Χασάνπασας ἀπέπλευσε (1779) εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἔχων πλῆρη ἐξουσίαν ὡς παύσας τὰς παραχῆς καὶ καταστροφὰς διὰ τῶν ὅπλων τῶν Ἀλβανῶν ἀνδρῶν ὑποταχθῶσιν. Ἀλλ' ἀπέτυχεν κατὰ τὴν πρώτην περὶ διαλλαγῆς δοκιμὴν, διότι οἱ ἐπαναστάται, ἀτιμωρητὶ τοσούτα κκουργύσαντες, δὲν ἠθέλησαν νὰ ὑποταχθῶσι, καὶ πολεμικαὶ προπαρκακευαὶ ἤρχισαν μετὰ σπουδῆς ἀμφοτέρωθεν. Ἐν τούτοις ὁ Χασάνπασας ὀλίγους στρατιώτας παρῆλθεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἡ δὲ Θεσσαλία καὶ ἡ Μακεδονία, ἐρημωθεῖσαι διὰ τὰς συνεχεῖς διαβάζας τῶν Ἀλβανῶν, κομιζόντων εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν τὰ λάφυρα, δὲν ἠδύναντο νὰ σχηματίσωσι στράτευμα· διὸ καὶ ἐκάλεσεν εἰς βοήθειάν του τοὺς ἀρματωλούς καὶ τοὺς κλέπτας τῆς Κυλλήνης, τοῦ Μαινάλου, τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Κορινθίας καὶ τοὺς πολεμιστὰς τῆς Μάνης. Οὗτοι δὲ οἱ ἄνδρες, οἱ οὐδέποτε εἰς τὰ ὄρη αὐτῶν καταπολεμηθέντες, περιέμενον ἀνυπομονῶς τὴν ὥραν τῆς ἐδικήσεως. Τότε ὁ Κωλοκοτρώνης καὶ μυριάδες ἄλλων κλεπτῶν, ὑψώσαντες πολεμικὴν κραυγὴν, κατέβησαν ἀθρόοι ἐκ τῶν ἀκαταμάχητων αὐτῶν λημερίων. Οἱ δὲ Ἀλβανοὶ νικηθέντες κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τῆς στρατιᾶς τοῦ Χασάνης, κατατροπωθέντες δὲ ἐντελῶς ὑπὸ τῶν ὀρεινῶν πολεμιστῶν, ἐξώλοντο ὁρμήσαντες μέχρις ἐνός, καὶ αἱ κεφαλὰ αὐτῶν σωρευθεῖσαι πρὸ τῆς Τριπόλεως, ἐπὶ τῶν χριστιανικῶν κρανίων, ἔτινα οἱ Ἀλβανοὶ αὐτοὶ εἶχον προτοῦ ἀνεγείρει, ἐσχημάτισαν τὰς ἀπειχθεῖς ἐκείνας πυρραμίδας, ὧν τὰ λείψανα ἐσώζοντο μέχρι τοῦ 1819.

ἑσώζεται καὶ νῦν ἔσχα ψαλλόμενον, εἰς τὰ ὄρη, εἰς τὴν νίκην τῶν ἀρματωλῶν.

Οὕτως ἡ Πελοπόννησος ἀπηλλάγη τῶν ἀγρίων αὐτῶν ἐσπερίων, καὶ οἱ ὀλίγοι χριστιανοὶ οἱ ἐπιζήσαντες ἔσχον τὴν ἀμνηστειάν τοῦ Σερασκέρη, ὅστις ἐτήρησε μὲν αὐτὴν, ἀλλ' ἀπέκλεισε μόνον τὸν Κωλοκοτρώνην, εἰς ὃν ὤρετο ἡ κατὰ τῶν Ἀλβανῶν νίκη. Διὰ στυγερᾶς προδοσίας συλληφθεὶς ὁ ἀνδρῆς πατὴρ τοῦ μετέπειτα δοξασθέντος Θεοδώρου, ἀπέθανεν ἐν βυσσίνῳ, διότι ἀνέδειξε νικητὴν τὸν βάρβαρον τῆς Τουρκίας καπιτάνπασαν. Ἀλλὰ καὶ ἑτέρα συμφορὰ, ἡ πανώλης, ἐκ τῶν μαισμάτων, τῶν ἐκ τοσούτων ἀτάφων πτωμάτων, γεννηθεῖσα, ἐδεκάτισε τότε τοὺς περιωθέντας Πελοποννησίους, καὶ διήρκεσεν ἐπὶ πέντε ὁλόκληρα ἔτη, θερίζουσα τοὺς ὀλίγους ἀνδρείους, καὶ ἐρημόνουσα τὴν Ἑλλάδα.

Σημείωσις τοῦ μεταφραστοῦ.

Ἐνῷ τὰ ἐλεύθερα τῆς λοιπῆς Εὐρώπης ἔθνη ἄφικται εἰς κληρονομίαν τῶν μεταγενεστέρων ἀπειρα καὶ συνεχῆ μνημεία τοῦ πολιτικοῦ αὐτῶν βίου, τὸ ἔθνος τὸ ἑλληνικὸν, μετὰ τὴν ἐπιγενομένην εἰς τὸ Βυζάντιον συμφορὰν, δὲν εἶχε τι ἄλλο ἐκ τῶν τσεσάρων ὁδυνητῶν αἰώνων του νὰ κληροδοτήσῃ, ἢ μόνον τοὺς στεναγμούς καὶ τὰ πλάθῃ του. Ἀντὶ τοῦτο ἄρχας οὐτε ἀρχεῖα, καὶ αἱ πάτρια Μοῦσαι ἀπεδήμησαν πρὸς τὴν ἄνοιαν.

Ἀρ' ἔχρη τιτὰ τοῦ δυστυχοῦς βίου τῆς δουλείας περιεσώθησαν μέχρις ἡμῶν, πρέπει τὰ τὰ ζητῶμεν ἐν τῇ ιστορίᾳ καὶ ἐν ταῖς Βιβλιοθήκαις τῶν ξένων ἐθνῶν. Ἀλλ' οἱ ξένοι, τὴν αὐτῶν γράφοντες ιστορίαν, ἀπέθησαν μόνον ἐκ τῶν ἡμετέρων ὅσα ἐσχετίζοντο πρὸς τὸ θέμα των, καὶ αἱ αὐστηραὶ περὶ ἡμῶν κρίσεις των ἦσαν, ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον, καὶ ἄδικοι καὶ ἐσφαλμένοι.

Ὁ φιλελληνικώτατος Νάγκελ, γράψας τὴν ιστορίαν τῶν ρωσῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντίου, ἠρτυροῦν τὴν ἑλὴν ἐκ διαφόρων πηγῶν, καὶ εἰς ἀνάγκῃς ἠκαλοῦθησε χρῆσις τινὰς ἡμετέρας. Εἶπεν ὅτι οἱ Κλέπται καὶ οἱ Ἀρματωλοὶ, ἐξ ὧν Σπαρτοὶ ἀναβάνησαν οἱ ἀτρόμητοι ἡμέτεροι πολεμισταὶ τοῦ 1821, ὀλίγον περὶ τῆς πατρῴας θρησκείας ἐρηδύετο, καὶ κατασφύρον τοὺς κάρδας τῆς. Εἰς ἀνασκευὴν τῆς ἐσφαλμένης ιδέας ἀρχαὶ τὸ ἐρεθίσ ἐν τῇ ιστορίᾳ.

Εἰς τὴν πατρίδα τῶν ἀρχαίων Μολοσσῶν ἠνθίσαν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως δύο περιχαλκεῖς καμοπολῆες τῆς Ἠπείρου, τὸ Σιράκον καὶ οἱ Καλαρρίται. Ὑπάρχει ἐνὶ μικρῷ ἀπέχον, Μορσστήριον ἐπὶ βράχῳ θεμελιωθὲν, παρὰ τὸν δρόμον τὸν ἀγόντα εἰς Ἰωάννιναν. Ἡ τὸ μεγάλην ἑδδομάς, καθ' ἣν οἱ ἔμποροι τῶν δύο καμοπολῶν ἐπέστρεφον ἐξ Ἰωαννίνων, χάρις τῆς ἀμύνης, γέροντες πλοῦτη καὶ λαμπροὶ, διὰ τὰ τέκνα των. Τριάκοντα χωρικοὶ, δοθέντες αἰσθῆς εἰς

τὸν ἱστορικὸν βίον, παρουσιάζονται εἰς τὸν Ἡγούμερον τοῦ Μορσστηρίου.

— Φαγὶ καὶ πιωτὶ, καλόγερε· τὰ καλλιγράμια θὰ ξενοχέουσιν εἰς τὸ Μορσστήριον σου.

— Καὶ γὰρ καλὸ, καλλιγράμια μου;

— Γὰρ τὰ γδύσωμεν, αἰσθῆς, τοὺς διαβάτας, καὶ τὰ φύγωμεν.

Ὁ Ἡγούμερος, ἀνὴρ ἀμαθὴς ἀλλὰ φρόνιμος καὶ ἐνάρετος, παραγγέλλει νὰ ψῆσῃ χρυσῶς τέσσαρα ἀρνία. Στρώνεται ἡ μακρὰ τράπεζα, καὶ ἐπὶ κλαδίῳ πρίνου κόπεται τὰ ψητὰ εἰς τεμάχια, ἡ εὐδοκία ἀρματίζει τὸ καλὸν, καὶ ὁ Ἡγούμερος καλεῖ εἰς δείπνον τοὺς ληστές.

— Καταραμένε, ἐφύλαξε, σκανδαλισθεὶς ὁ ληστής;

— Τί ἐπαθε, εὐλόγημένε;

— Μεγάλῃ παρασκευῇ, θεοήλατε, οἱ συντρόφοι μου δὲν τρώγουν οὔτε λάδι.

— Καταραμένε καὶ ἦσαι καὶ σὺ καὶ οἱ συντρόφοι σου. Σήμερον, ὅπου ὁ λυτρωτὴς τοῦ Κόσμου ἀπέθανε διὰ σᾶς, ποτισμένους μὲ χολὴ καὶ καρτωμένους εἰς τὸ ἔθνος, σῆς λάδι δὲν τρώτε, καὶ αἰσθῆς τὸ πρῶτ γυάλας τοὺς χριστιανοὺς ὅπου γυρίζουν εἰς τὰ σπήτια τοὺς νὰ κάμουν ἀνάστασι. Δουλεύθηται· τὸ μᾶτι τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀγρυπνο, τὸ πῦρ τῆς κολάσεως θὰ σᾶς καύσῃ· ἔχετε τὴν κατάραν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἐδικήν μου.

Ἅγιος ἦτο καὶ ἀξιοπρεπὴς ὁ Ἡγούμερος, καὶ οἱ λόγοι αὐτοῦ οἱ ἀπροσδόκητοι ἔρποντο ἱεροὶ καὶ ἐπιστημοί. Ὡς ἀμυδρὸν κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν ἐφύλαξε τὴν εἰκόνα τῆς Παταγίας, ἥς ἡ θεοπρεπὴς ἄψις ἐγαύρατο ὡσεὶ ἐλευρολογόσα τὸ ἔγκλημα, καὶ ἡ μυστηριώδης προῆ τῆς θρησκείας ἐπάγρονε τὴν καρδίαν τοῦ ἀρχιεπιστοῦ καὶ τῶν συντρόφων του, οἵτινες ἔστρεφον ἀκουσίως τὰ βλέμματα πρὸς τὴν εἰκόνα καὶ ἔμενον γοημένοι καὶ ἄγνοοι.

— Ναί, ἐπεφώνησε βροντοπρότερον ὁ Ἡγούμερος· ναί, καταραμένοι νὰ ἦσθε καὶ σῆς καὶ τὰ παιδιὰ σᾶς καὶ τὰ παιδιὰ τῶν παιδιῶν σᾶς, ἀνδρῶν μετανοήσετε, καὶ δὲν πιάσετε πάλιν τὸν δρόμον τοῦ Χριστοῦ. Ἐγὼ τὰ εὐλόγῳ τὰ κρέατα γὰρ καὶ σᾶς σὺν χωρῷ, τρώγω καὶ ἐγὼ μάλῃ σᾶς, γθάρε μόνον νὰ γυρίσετε εἰς τὰ σπήτια σας ὡς ἀληθινὰ τέκνα τῆς Ἐκκλησίας.

Ἀντὶ ἤγγισαν τὰ κρέατα οἱ ἄγιοι, ἀλλ' ἀπασθέντες μετὰ δακρύων τὴν δεξιάν τοῦ Ἡγουμένου καὶ λαβόντες συγχώρησιν, ἐλήθησαν ἄρτοι καὶ ἐλάις. Οὔτε ἐκάθησαν νὰ γέρωσιν ἐκεῖ, ἀνεχώρησαν αὐθόρῃ, καὶ διεσκορπίσθησαν, ἐκαστος πρὸς τὸ αὐτοῦ χωρίον, ἐπαρρηχόμενοι οὕτως εἰς τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Περὶ τῆς εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἐκστρατείας
τοῦ 1825 ἔτους.

—οοο—

Μνημονεύσαντες ἐν παρόδῳ (φυλλάδ. 174. σελ. 133) τῆς ἐπικρίσεως ἣν ἐξείδωτο ὁ καθηγητὴς Κ. Κοτζιάς κακίαν τὴν ἱστορίαν τοῦ Κ. Τρικούπη, εἴπομεν ὅτι βεβαίως ἡ ἔλλογος καὶ μετριοπαθὴς συζήτης εἶναι ἀναγκαιοτάτη εἰς διόρθωσιν τῶν κακωτημένων, καθόσον μάλιστα περὶ τὴν ἀφήγησιν τῶν γεγονότων ἀδύνατον νὰ μὴ σφέλη καὶ ὁ μᾶλλον ἀμερόληπτος καὶ εὐθύς ἱστοριογράφος. Ταῦτα γράφοντες πρὸ τριῶν μηνῶν ἐχάρημεν ἰδόντες ἀκολούθως ὅτι ἐδόθη ἀφορμὴ εἰς τοιαύτην συζήτησιν διότι, πλὴν τῶν δημοσιευθέντων διὰ τινῶν ἐφημερίδων, ἐξεδόθη πρὸ τινῶν ἡμερῶν καὶ τεύχος ἐκ 58 σελίδων συγκεῖμενον, ἐν ᾧ ἀναλύονται τὰ παρὰ τοῦ Κ. Κοτζιά ἱστορηθέντα (*).

Δὲν εἶναι ἔργον ἡμέτερον, ἢ τοῦλάχιστον δὲν δύναμειν ἐκ τοῦ προχείρου, νὰ ἐξετάσωμεν ἐὰν μὴ καὶ ἐν τῇ φυλλάδι τοῦτο ὑπάρχῃ τις ἀλλοίωσις τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας· ἐπεξήλωμεν ὅμως τοῦτο μετὰ πολλῆς συγκινήσεως. Καὶ ὅτε ἴδομεν τὸν Σαχτούρην σημαίνοντα ἀτρόπως ἐμὴ προσέχετε εἰς τὰ κινήματά μου, καὶ ὁρμῶντα μόνον μετὰ δύο πυρπολικῶν κατὰ τοῦ στόλου τῶν ἐναντίων, καὶ ὅτε ἀνέγνωμεν τὴν μονομαχίαν ἐκείνην τοῦ Γέροντα καὶ ἣν ἐν μόνον σκαφίδιῳ ἐλληνικῷ, τὸ τοῦ Κριεζῆ, ἀντιπαρτωχθὲν εἰς πλῆθος ἐχθρῶν νηῶν ἐθριάμβευσεν, ἠπλόανθμεν τὸ στήθος πάλλον, ἀναμνησθέντες ἡμερῶν δόξης καὶ φιλοπατρίας, φιλοπατρίας σεβασίτης, φῶς! σήμερον καὶ ἐν αὐτῇ τῇ καρδίᾳ πολλῶν ἐκ τῶν ἐνδόξων τῆς πατρίδος σωτήρων!

Βεβαιούμεντες καὶ ἡμεῖς νὰ συντελέσωμεν τὸ κατὰ δύναμιν εἰς τὴν ἐξακριβώσιν τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας, δημοσιεύομεν ἀπαράλλακτον ἀπόσπασμα τοῦ ἡμερολογίου τοῦ Ἐμμανουὴλ Τουμπάζη, ἐν ᾧ περιγράφονται τὰ κατὰ τὴν εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἐκστρατείαν, ἀπὸ 22 Ἰουλίου μέχρι 13 Αὐγούστου 1825, ἐκστρατείαν ἀξιοθαύμαστον, ἥτις εἰ ἐπιτύχανε, δὲν ἦθελεν ἀνατελεῖ ἡ ἐρισμάραγος, ὡς εἶπε ποτε ὁ μακαρίτης Ι. Ρίζος, τοῦ Ναυαρίνου αὐγὴ (*). Τὸ ἡμερολόγιον τοῦτο ἔχομεν ὑπὸ φθίν πρωτότυπον, γεγραμμένον τῇ χειρὶ τοῦ Κ. Γ. Σκούφου, καὶ ὑπογεγραμμένον παρ' αὐτοῦ, ὅστις

(*) Ἀνακινῶ τῶν παρὰ τοῦ Κ. Ν. Κοτζιά ἱστορουμένων περὶ τῶν Ψαριανῶν ἐργαμάτων, ὅπου Α. Τσακιδόβ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Λύγης 1857.

(*) Τῆς ναυμαχίας ταύτης ἀκριβὴ καὶ λεπτομερὴ εἰδήσεις φιλοπονθήσαν ὅπου τοῦ Καθηγητοῦ Κ. Π. Καλλιγὰ δημοσίευσεν ἡ Πικρὰ πρὸ τισσάρων ἐτών μετὰ πέντετος ἡμερησίου. Σήμερον δὲ παρατίθεται τὴν εἰκόνα αὐτῆς χάριν τῶν φιλοτῶν ἀναγνωστῶν.

τότε ἐλέγετο Διομήδης Σκούφος. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς ἀνέρεσιν τῆς ἀληθείας θέλουσι βεβαίως γενῆ καὶ περικτέρω ἔρευναι, ἐν μόνον εὐχόμεθα χάριν τῆς τιμῆς τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν συγγραφέων αὐτῆς, τὸν ἀποσκορπισμὸν πάσης φιλοτιμίας τοπικῆς· δίδωμι τὴν Ἑλλάδα δὲν ἡλευθέρωσαν μόνον οἱ Ψαριανοί, οἱ Ἰδραῖοι, οἱ Σπετσιῶται, οἱ Πελοποννήσιοι, οἱ Ρουμελιῶται, οἱ αὐτόχθονες, οἱ ἐτερόχθονες, ἀλλ' ὅλοι ὅμοι. Τὴν Ἑλλάδα ἔσωσε καὶ ὁ Κανάρης ἐν Χίῳ, καὶ ὁ Μιαούλης ἐν Μεθώνῃ, καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἐν Βαλτετσίῳ, καὶ ὁ Καραϊσκάκης ἐν Ἀθήναις, καὶ ὁ Ὑψηλάντης ἐν Μύλοις, καὶ ὁ Γεννάδιος δημηγερῶν, καὶ ὁ Βάρδας γράφων, καὶ ὁ Νέγρης κυβερνῶν, καὶ ἕκαστος συνεισφέρων τῆς ἰδίας ἰκανότητος καὶ τῆς ἰδίας φιλοπατρίας τὸν ἔρανον. Βί μὲν τινες συντέλεσαν εἰς τὴν ἀνάγερσιν τοῦ ὠραίου τούτου οἰκοδομήματος ὡς ἀρχιτέκτονες, δι' ὃ καὶ μείζονα ἔχουσι τὸν μισθὸν καὶ λαμπροτέραν πλὴν δόξαν, ἀδύνατον ἦν ν' ἀπαρτισθῇ τὸ οἰκοδόμημα ἀνευ πηλουργῶν καὶ λιθοφόρων καὶ λεπτοουργῶν καὶ βραχέων. Πάντων λοιπὸν τῶν Ἑλλήνων οἱ ἀπὸ κοινοῦ ἀγῶνες ἀνέδειξαν τὴν Ἑλλάδα· ἡ δὲ δικαιοσύνη ἀπαιτεῖ ν' ἀποδίδωμεν ἐκάστῳ τιμὴν καὶ ἔπαινον δι' ὃ ἔπραξεν, ἀδιαφοροῦντες τοῦ ἐγεννηθῆ, καὶ μὴ ζητοῦντες νὰ οἰκαιοποιηθῶμεν ξένους ἀγῶνας.

Ἰδοὺ τὸ ἀπόσπασμα τοῦ ἡμερολογίου·

« Ἡ Διοίκησις τῆς Ν. Ὑδρας προδίδουσα τὸν κίνδυνον διατρέχει ἡ Πατρίς Ἑλλάς ἀνὸς Αἰγυπτιακὸς στόλος ἀποδιδόσθαι ἐκ τετάρτου καὶ τὰ λοιπὰ ἀραβικά στρατεύματα ἀπὸ Ἀλεξάνδρειαν εἰς Πελοπόννησον· καὶ διὰ τὴν ἐμποδίσει καὶ ματαιώσει τοὺς πανολεθρίους τούτους σκοποὺς κατὰ τῆς φίλης πατρίδος, διέταξε δύο πολεμικά πλοία, τὸ ἡμέτερον ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ τὸ τοῦ γενναίου Καπ. Ἀντωνίου Γ. Κριεζῆ, καὶ πυρπολικά τρία τὸ τοῦ γενναίου Καναρίου (*), Ἀντωνίου Θεοφάνη καὶ Μανώλη Μπούττη, ἀρχηγὸν δὲ ἐκστρατείας ταύτης τὸν κύ-

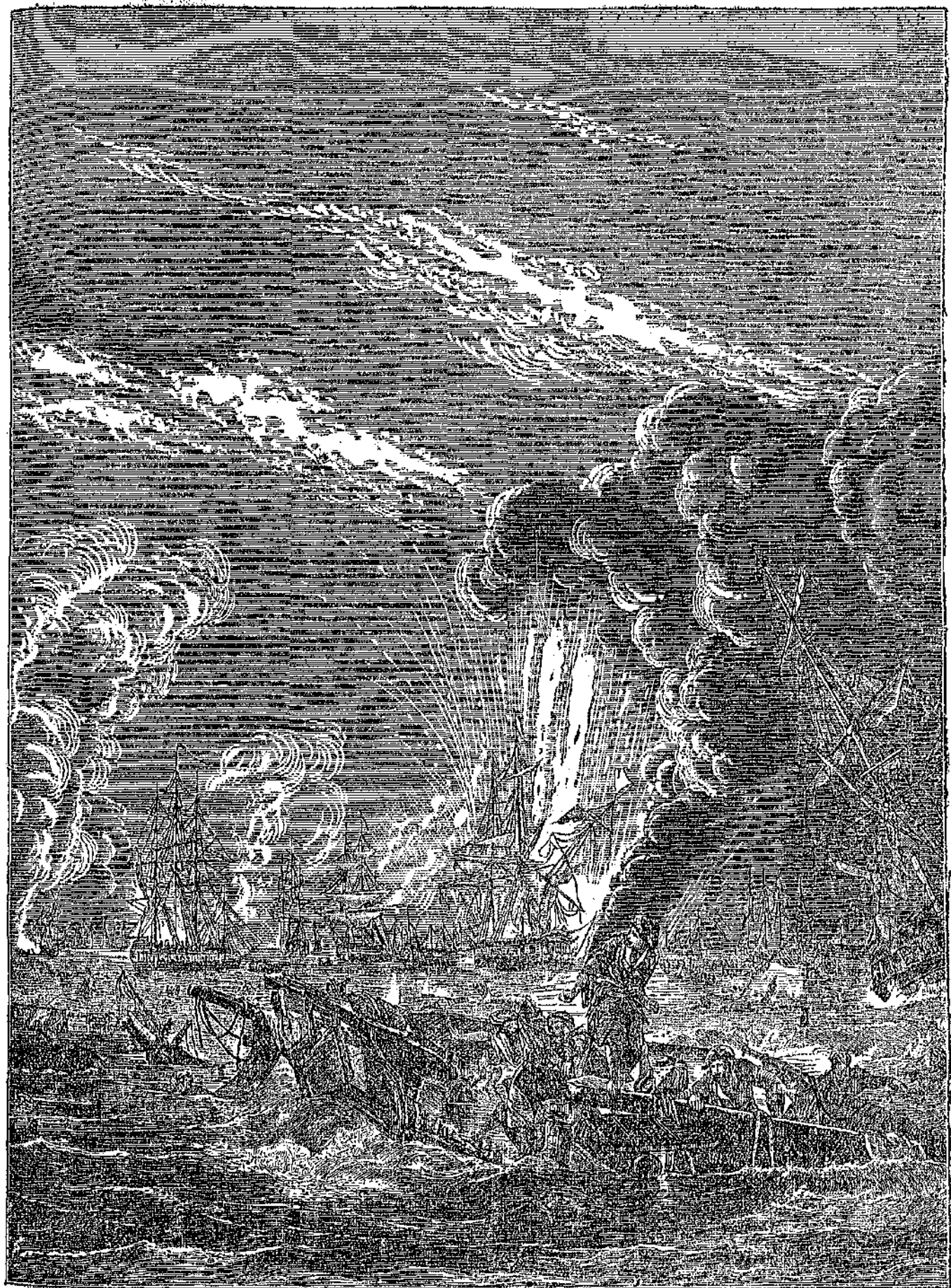
(*) Ὁ ναύαρχος Κανάρης ὠδήγει τὸ πυρπολικὸν δι' ὃ γίνεται λόγος ἐν τῇ ἐγγράφῳ τούτῳ.

« Τὸ ἐκτελεστικὸν σῶμα, πρὸς τὸν ἀγαθὸν πολίτην Κόριον Ἐμμανουὴλ Τουμπάζην.

« Μὲ εὐχαρίστησιν τις ἴδεν ἡ διοίκησις τὴν εἰκόνα τοῦ νέου πυρπολικοῦ, τὸ ὅποιον ἐναυπηγήθη ἐν Σαλαμίνι εἰς ὄνομα τῆς ὑπὸ τὴν ἐπιστάσιάν σου· δοῦναι οἱ παραστάται τοῦ ἔθνους ἴππων τὰ ὄρματα εἰς αὐτὴν, ἐν ᾧ θαυμάζουν τὴν τέχνην τῆς γραφῆς καὶ τῆς κατασκευῆς τῆς ἐντέλειαν, ἐπαινοῦν καὶ τὸν πατριωτικὸν σου, καὶ τὴν προθυμίαν σου νὰ ἀφελῇς τὴν πατρίδα. Ἐῴχεται δὲ ἡ διοίκησις, τὸ προτέρημα τοῦτο τῆς τέχνης, ὅμοῦ μὲ τὰς πατριωτικὰς ἀρετὰς, νὰ γενῶν κοινὰ εἰς τὸ ἑλληνικὸν ναυτικόν, τὸ ὅποιον τελειοποιούμενον, ὅχι μόνον θύει σῶσει τὴν πατρίδα, ἀλλὰ θέλει γενῆ καὶ εἰς τὸ ἔξῃς ὁ στόλος τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους.

« Ἐν Ναυπλίῳ τὴν 4. Ἰουνίου 1825.

(Τ. Σ.) « Ὁ Ἀντιπρόεδρος
« Γαλάκας Διπλομάτης.
« Ἀναγνώστης Σπυλιότακας
« Ἰωάννης Κολέττας.
« Ὁ Γεν. Γραμματεὺς,
« Α. Μ. αὐτοῦ ὁ δ' ἀποστέλλει.



ριον Έμμ. Τουμπάζη, διὰ τὴν ἀπέλθωμεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἐντὸς τοῦ λιμένος, καὶ κατακαύσωμεν εἰ θεὸς δώσει τὸν ἐχθρὸν στόλον.

» Συμβεβηκότα.

» Σὺν Θεῷ μισέμεν ἀπὸ Ἰδρας μὲ τὰ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν μου πλοῖα, διευθυνόμενοι εἰς τὸν σκοπὸν μας. Ἐβόλψαμεν ἀγκυρᾶν εἰς Μετόχιον, ἀντικρὺ τῆς Ἰδρας περιμένοντες τοὺς μέλλοντας ναύτας μας.

» Τῇ 23 Ἰουλίου. Πέμπτη. Ἐπληρώθη ὁ ἀριθμὸς τῶν ναυτῶν μας. Ἦλθε καὶ ὁ ἀρχηγὸς μας κύρ. Έμμ. Τουμπάζης, καὶ ὁ πλοίαρχος Καπ. Ἀντώνιος. Διετέλεσαν οἱ πυρπολιστὰὶ τὰ ἐλθόντα εἰς τὸ πλοῖόν μας· ἐλθόντες τοὺς ἐδόξαμεν τὰ ἀναγκαῖα ἐξοπλιστικὰ βιβλία τῶν σενιάλων, καθὼς καὶ τὰς μερικὰς σημαίας ἐνὸς ἐκάστου πυρπολικοῦ.

» Ἐκάμαμεν πανιὰ. 24.—Ἐνυκτώθημεν εἰς τὸ μέρος ὅπου δεῖχναι ἡ βελεβατζιόνα μας· ὁ ἀὴρ ἐφύσησεν ὀλίγον· ἐκάμαμεν σημεῖον ἕνα φανέριον εἰς τὴν μετ' ἑαυτῶν διὰ τὴν ἀκολουθήσῃ ἡ μοῖρά μας πικροτηρεῖται τὰ κινήματά μας· ὁ ἀὴρ πάντοτε φύσῃ ὀλίγος. 25.—Ἐξημερεύθημεν ὡς ἡ βελεβατζιόνα μας· ὁ καιρὸς ἄρχισε νὰ φυσᾷ. Ἐδέξαμεν εἰς τὴν ἀρμύρην μας τὸ πυρπολικὸν τοῦ Ἀντωνίου Θεοφάνη ὡς ἀργονέτην. Γαλήνη μᾶς κατέλαβεν· ἐφύσησεν ὀλίγον. 26.—Ἐνυκτώθημεν ὡς ἡ βελεβατζιόνα μας ἔχοντας πάντοτε τὸν αὐτὸν ἀνεμὸν· ἐκάμαμεν δὲ πρὸς τοῦτοις καὶ σενιάλον τῆς μοῖρας μας, νὰ ἐννοηθῇ ὅλη· καθὼς καὶ νὰ βεβαιώσῃ πλῶρην Σ. Ι. Α. ἥτις καὶ ἀνταπεκρίθη. 28.—Ἐξημερεύθημεν ὡς ἡ βελεβατζιόνα μας (Ἀλεξανδρείας πέλαγος). 29.—Ἐφωανάχθη ὁ Καπ. Α. Γ. Κριεζῆς, διὰ τὴν ἔλθῃ εἰς τὸ πλοῖόν μας, καθὼς καὶ οἱ πλοίαρχοι πυρπολιστῶν, ὅπως ἀποφασίσωμεν τὴν διὰ τὸν σκοπὸν μας ἐνέργειαν· ἐλθόντες δὲ οἱ πυρπολιστὰὶ πλοίαρχοι καὶ Καπ. Ἀντώνιος Γ. Κριεζῆς, καὶ ἀφ' οὗ ἔμειναν σύμφωνοι ὅτε ἀρχηγὸς μας κύριος Έμμ. Τουμπάζης καὶ Α. Κριεζῆς, ἔδωκαν τοιαύτας ὁδηγίας εἰς τοὺς πυρπολιστὰς, δηλαδὴ, πρὸς τὸ μεσημέριον νὰ διευθύνωσι πλῶρην διὰ Ἀλεξανδρείαν μὲ παρατήρησιν τοιαύτην, ὥστε νὰ προσφθάσωσιν εἰς τὸ στόμιον τοῦ λιμένος πρὸς τὰς 11, καὶ νὰ ὑψώσωσιν εἰς τὸ πλωρινὸν κατάρτι σενιάλον τὸ ὅποιον τοὺς ἐδόθη, ὅτι τάχα χρῆζουσι πλοῖτον· ἀφ' οὗ ἔμβωσιν εἰς τὸν λιμένα νὰ παρατηρήσωσι πού εἶναι ὁ ἐχθρὸς σαρῆδον στόλος ἀραγμένος, καὶ ὁμοῦ καὶ τὰ τρία πυρπολικά νὰ μεταδώσωσι τὸ πῦρ, προσέχοντας τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ λιμένος ὅπου εἶναι τὰ εὐρωπαϊκὰ φορτηγὰ πλοῖα νὰ μὴ πειραχθῶσι καὶ βλαφθῶσι, καὶ ἀφ' οὗ ἐκτελέσωσιν, ἐὰν ὁ Θεὸς θέλῃ, τὸν ἱερὸν σκοπὸν τῶν, καὶ ἡμεῖς ἴδωμεν τὸ πῦρ, θέλει διευθυνθῶμεν νὰ λάβωμεν τοὺς πυρπολιστὰς κάμνοντες ψευδοφωτίαν διὰ τὴν μᾶς γνωρίσωσι.

» Ἀφ' οὗ λοιπὸν ἅπαντες οἱ πυρπολιστὰὶ μὲ Ἑλληνικὴν γενναϊότητα ἀπεφάσισαν τὴν ὁσὴν ἐκ μέρους τῶν δυνατῶν προσπαθεῖαν, καὶ ὀρκισθῶσαν νὰ μὴ γυρίσωσιν ἂν τὸν ἐχθρὸν τῆς πατρίδος δὲν βλάψωσιν, ἐμίσευσαν εἰς τὰ πυρπολικά τῶν διὰ τὴν ἐτοιμάσασιν τὰ ἀναγκαῖα.

» Οἱ πυρπολιστὰὶ, ὅτε Κανάριος καὶ Α. Θεοφάνης ἔφερον εἰς τὸ πλοῖόν μας ὅλα τὰ πράγματα τῶν, ὁ δὲ Μαν. Μπούτης εἰς τὸ τοῦ Καπ. Ἀντωνίου Γ. Κριεζῆ καὶ οὕτως ἐλύσαμεν τὰ πυρπολικά ἀπὸ τὴν ἀρμύρην μας διὰ τὴν διευθυνθῶσιν εἰς τὸν σκοπὸν τῶν, ἀφ' οὗ ἐπερίλαβεν ἀπὸ τὸ πλοῖόν μας ὁ Κανάριος δι' ὁδηγὸν ἕνα ναύτην μας, Κυριάκον Σαρμάτην.

» Εἶδομεν ἕνα πυρπολικὸν μας καίμενον, ὅθεν καὶ ἡμεῖς εὐθὺς ἐκάμαμεν πανιὰ διὰ τὴν λάβωμεν τὰς βάρκας αὐτῶν. Ἰδόμεν τὰ δύο πυρπολικά μας, τοῦ Ἀντωνίου Θεοφάνη καὶ Μανόλη Μπούτη, ἐξερχόμενα τοῦ λιμένος πρῶτα. Ὅθεν καὶ ἐννοήσαμεν ὅτι τὸ πυρπολικὸν τοῦ Καναρίου δὲν ἔκχευε κάμψαν ἐκτέλεσιν· ἐπειδὴ κρότον κένενα ὡς σύνθετος δὲν ἀκούσαμεν. Ἐπλησιάσαμεν εἰς τὸ πυρπολικὸν τοῦ Ἀντωνίου Θεοφάνη, καὶ ἐδέξαμεν αὐτὸ εἰς τὴν ἀρμύρην μας, καθὼς καὶ ὁ πλοίαρχος Ἀντωνίου Γ. Κριεζῆ τὸ πυρπολικὸν τοῦ Μανόλη Μπούτη.

» Ἐφάνη ἕνα πλοῖον ἱερὸν ἐξερχόμενον ἀπὸ τὸν λιμένα· τῆς Ἀλεξανδρείας ἐχθρὸν, σκοπεῖον νὰ πιάσῃ τὴν βάρκαν τοῦ πυρ. καὶ ἄλλα πυρ. Ἐπήραμεν τὴν βάρκαν τοῦ κέντος πυρπολικοῦ τοῦ Καναρίου, σώους, φέρουσα καὶ τὸν λιμεναρχὴν τοῦ τῆς Ἀλ. λιμένος· ἀφ' οὗ ἐστάθημεν ἀλαλάπα ἔξω τοῦ λιμένος τῆς Ἀλεξανδρείας, ὡς ὁ ὀργιστὴν νερῶν βάρκας διὰ τὴν μὴ βλαφθῇ ὁ Κανάριος. Ἀφ' οὗ λοιπὸν τὸν ἐπερίλαβον εἰς τὸ πλοῖόν μας καὶ διευθύνωμεν πλῶρην κατὰ Π. Μ. ὁ ῥηθεὶς Κανάριος ἐδιηγῆται τὴν συμβῆσαν ἀποτυχίαν του οὕτω πως·

«Ὅποτε οἱ πυρπολιστὰὶ ἔλαβον τὰς διαταγὰς τοῦ τε πλοίαρχου Έμμ. Τουμπάζη καὶ Α. Γ. Κριεζῆ, διὰ τὴν ἀπέλθωμεν καὶ καύσωμεν τὸν ἐχθρὸν στόλον τῆς Αἰγύπτου ἔνδον τοῦ λιμένος τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐκάμαμεν πανιὰ, ἀνέμου πνέοντος Π. Μ. Μὲ τὸ νὰ ἴσων ἀργονέτην τὰ δύο ἄλλα πυρπολικά τοῦ Ἀντωνίου Θεοφάνη (α) καὶ Μανόλη Μπούτη, ἐβιάζομεν νὰ ὀλιγοστεύω πανιὰ διὰ τὴν μὲ προφθάσωσιν εἰς τὸ ἡμέτερον πυρπολικὸν ταχυκίνητον, ἀλλὰ τέλος ἀντικρύσαμεν καὶ τὰ τρία εἰς τὸν λιμένα, ὅπου καὶ ἔπρεπε νὰ εἰσέλθω πρῶτος τῶν ἄλλων διὰ τὴν μὴ μᾶς γνωρίσωσιν οἱ ἐχθροὶ, καὶ μάλιστα ὅπου τὸ πλοῖόν των πλοῖτον διευθύνετο νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ. Ἐμὲ δὲ λοιπὸν ἀφ' οὗ ἔλαβον μὲ τρόπον ἐπιτήδεον τὸν πλοῖτον εἰς τὸ πυρπολικόν μου, καὶ ὑψώσα Ῥουσσικὴν σημαίαν, διὰ τὴν μὴ μᾶς ὑποπτεύωσι, διευθύνω πλῶρην κατὰ 5 φρεγατῶν ἀραγμένων εἰς τὰξιν πρὸς (β). Ἐν τῷ μεταξὺ ἦλθε καὶ ὁ τζαούσης τοῦ Σατράπου διὰ τὴν μὲ βεζιντάρ, ὡς ἡ συνήθεια· ἀλλ' ἐγὼ, ὡς τάχα τὸ σχοινίον τοῦ ἔδωκα διὰ τὴν πιάσῃ εἰς χεῖρας τοῦ ἐρυγαν, ἐπροχώρησα προχωρῶν ὅμως, ὁ καιρὸς μὲ ἦλθε κατὰ πλῶρην, ὅθεν καὶ ἐβιάσθην νὰ ὀρτζίζω κατὰ τῆς

(α) ΣΗΜ. ΠΑΝΑ. Γρ. Θεοφάνης.

(β) ΣΗΜ. ΠΑΝΑ. Κιτὸς ὁ τέπος.

Ναυαρχίδος, ἀλλ' ἐκεῖ μοῦ ἔλειψεν ὁ ἀὴρ· ὅθεν περιφερόμενος ἀναμεταξὺ εἰς τὰ ἐχθρικά πλοῖα, καὶ ὁ καιρὸς ἄρχισε νὰ φυσᾷ ὀλίγον δεξιῶς, ἔβριψα τὸ πυρπολικόν μου εἰς μίαν φρεγάταν καὶ πολλὰ ἄλλα ἐχθρικά πλοῖα ἦσαν ἀραγμένα ὑποκάτω εἰς τὸ πλοῖόν τοῦ Σατράπου, καὶ ἔδωκα τὸ πῦρ κατ' αὐτῆς, ἀφ' οὗ ἐκοψα διὰ τοῦ μαχαίριου μου τὴν Ῥουσσικὴν σημαίαν καὶ ἠδυνήθην νὰ ὑψώσω ἕως μίαν τῆς χυρὴν τὴν Ἑλληνικὴν, καὶ οὕτως· ἐγὼ διεσώθην εἰς τὴν βάρκαν μου μὲ δλους τοὺς πυρπολιστὰς ναύτας μου διευθυνόμενος διὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ λιμένος· ἀλλὰ τὸ πυρπολικὸν ἀπέτυχεν ἀπὸ τὸ νὰ βλάψῃ τὸν ἐχθρὸν καὶ νὰ μεταδόσῃ τὸ πῦρ του διότι ὀρτζίζετο μὲ τὴν ταχύτητα, ὥστε κατεκίχῃ εἰς τὸν ἀέρα. Τὰ δὲ ἄλλα δύο πυρπολικά ἄμα ἰδόντα τὴν ἰδικήν μου ἀτυχίαν, ἔκαμον πανιὰ καὶ ἐξῆλθον τοῦ λιμένος. Ἐγὼ δὲ ἀφ' οὗ εἰς μάτην 7 ἐχθρικά βάρκαι μὲ ἐκινήθησαν, καὶ ἀφ' οὗ ἕνα Γαλλικὸν πολεμικὸν βρῆκον μοῦ ἔβριψε 4 καλῶς διευθυμένα κανόνια, καὶ τέλος τὸ ἐχθρὸν βρῆκον, διεσώθην εἰς τὸ πλοῖόν μας· δι' ὃ καὶ ὁμολογῶ χάριτας εὐγνωμονῶν τὸν πρὸς τὴν γενναϊότητα σου καθὼς καὶ εἰς τὸν Πλοίαρχον Α. Γ. Κριεζῆν δι' ὃ σὴν ἐπιμείλειαν, κίνδυνον ἐλάθετε ἕως οὗ νὰ μὲ περιλάβετε εἰς τὸ πλοῖον. Αὐτοῦμαι δὲ μεγάλως ὅτι ἐν ᾧ ἐπληρώσαμεν τὰ καθήκοντά μας ἀπετύχιστο μίαν λαμπρὰν ἐπιχείρησιν. »

Τὸ λοιπὸν τοῦ ἡμερολογίου μέχρι τῆς 13 Αὐγούστου ὅτε τὰ πλοῖα ἠγυροδόλησαν εἰς Ἰδραν, περιτρέφεται εἰς τὰ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν συμβεβηκότα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ, ἔγγραφα Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου Λιναρδίου.

Ἐν Κερκύρᾳ, τυπογραφεῖον Ἐρμῆς, 1867. — 1 τόμος εἰς 8ον.

(Τίτος, ἰδι. φυλλ. 180).

—ooo—

Ὁ Θανάσης Βάγιας, ὁ Σαμουήλ καὶ ὁ Εὐθύμιος Βλαχάδας, εἰσι ποιήματα πλείστου λόγου ἔχοντα, οὐ μόνον διότι ὁ ποιητὴς γινώσκει ἀκριβῶς τὴν ὕλην τῶν ἐπελυσάντων αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ διότι ἀναιδέει φαντασίαν, εὐαισθησίαν καὶ γινώσκει οὐ τὴν τοχούσαν τῶν μυστηρίων τῆς ποιητικῆς τέχνης. Ἡ ἐβλαβερὴ τὴν μάλλον τὴν φαντασίαν τοῦ πλῆθους, ἀνάγνωσις τοῦ Θανάση Βάγια ἀρτεῖται, ἐλπίζομεν, ὅπως δώσῃ ἀκριβῆς ἰδέαν τῆς μουσικῆς τοῦ Κ. Βαλαωρίτου.

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ Θανάση Βάγια εἶναι τρομερὰν

τι ἐπεισώδιον τῆς ἱστορίας τῆς Ἰπείρου ἐπὶ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. Ἐν τῶν ἐξαισιωτέρων χαρακτηριστικῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὑπῆρξεν αἰετοπατεὶς ἡ ζωηρότης μετ' ἧς διατηρεῖ τὰς ἐθνικὰς αὐτοῦ ἀναμνήσεις, τοὺς ἐθνικοὺς ἔρωτας καὶ τὰ ἀδιάλλακτα ἐθνικὰ μίσση του. Παρ' οὐδενὶ ἔθνει τὸ παρελθὸν χαράττει τόσον βαθεὰ ἔχνη τῆς διαβάσεως αὐτοῦ ὡς ἐν τῷ ἑλληνικῷ. Ἡ Ἰλιάς ἐστὶ τὸ πρῶτον καὶ γιγαντιαῖον μνημεῖον τῆς λατρείας ταύτης τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους εἰς τὰς ἐθνικὰς ἀναμνήσεις του. Ἐκτοτε δὲ μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ἡ ἑλληνικὴ ποίησις ἔσχεν αἰετοπατεὶς κύριον ἀντικείμενον τὰς ἀναμνήσεις ταύτας, αἱ διατηρεῖ ὡς μυστήρια ἱερὰ. Τὸ φαινόμενον τοῦτο, ὅπερ ἀποδεικνύει τὴν ἰσχύϊν τῆς προσωποποιήσεως τοῦ ἔθνους, πρόκειται ἐν ἐκείνῳ ἄτινα δύναται ἐν μέρει νὰ ἐξηγήσῃ τὸ ὄγκον τῆς σημερινῆς ὑπερέξεως τῶν Ἑλλήνων, τοῦ μόνου ἐπιβήσαντος ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων ἐθνῶν, τοῦ λαλοῦντος εἰσέτι τὴν γλῶσσαν ἣν ἐλάλει πρὸ τοῦ Ὀμήρου, καὶ τηροῦντος ζῶσαν ὁλόκληρον τὴν σφαιρὰν τῆς παναρχαίας αὐτοῦ παραδόσεως. Ὅσοι ἐσπούδασαν ἐκ τοῦ συνεγγυς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος γινώσκουσιν, ὅτι οὐδεμίαν λέγομεν ὑπερβολὴν, ἀξιοῦντες ὅτι οἱ Ἕλληνες διατηροῦσιν ἐν τῇ μνήμῃ αὐτῶν, ὡς ἐν ἱερῷ τιμῇ, τὰς εἰκόνας ὅλων τῶν ἡρώων ἢ τῶν πολεμίων τοῦ γένους τῶν, ἀπὸ τῶν ἀμνηστικῶν χρόνων μέχρι τῶν χρόνων τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἐξωγραφημένας διὰ χρωμάτων ἰδίων, ἅτινα ἀδυνατεῖ ὅπως ἐννοήσῃ ὁ μὴ γεννηθεὶς Ἕλληνας. Τῶν εἰκόνων τούτων μία, ἐκ τῶν ζωηροτέρων καὶ περιεργότερων, ὑπάρχει ἡ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ τοῦ Τεβελανλῆ. Πλείστα ἐπεισόδια τοῦ βίου τοῦ ἐπαρχικοῦ τούτου τυράννου ψάλλει καὶ διηγῆται ὁ ἑλληνικὸς λαός. Ἐν τούτων ὑπάρχει καὶ τὸ τῆς καταστροφῆς τῶν Γαρδικιωτῶν. Ὡς γνωστὸν, οἱ πολεμικοὶ κάτοικοι τοῦ κατὰ τὴν Ἰπείρον χωρίου Γαρδικίου ὑβρισάμενοι τὴν μητέρα τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ Χάμκω, ἥτις θνήσκουσα, ἀρῆκεν ὡς κληροδότημα εἰς τὸν υἱὸν αὐτῆς τὴν κατὰ τῶν Γαρδικιωτῶν ἐκδίκησιν. Ἐπὶ τινὰ μετὰ τὸν θάνατον τῆς Χάμκω, ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ἐπέτυχεν τὴν καταστροφὴν τῶν γενναίων Γαρδικιωτῶν, περιζώσας αὐτοὺς αἰφνιδίως διὰ τοῦ προδότου Ἀθωνασίου Βάγια. Ἡ τραγικὴ αὕτη καταστροφὴ ἀφῆκεν ἐν τύποις ἀνεξέλιπτον ἐν Ἰπείρῳ, οὐ μόνον διὰ τὴν ἀνάνδρον σκληρότητα τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ἣν καὶ αὐτοὶ οἱ ἄνδρες Ὀθωμανοὶ ἀπεστράφησαν, ἀλλὰ κυρίως διὰ τὴν αἰσχρὰν προδοσίαν τοῦ Σουλιάτου Βάγια, ὃς τις προσήνεγκε τὴν μισαφρόν αὐτοῦ χεῖρα εἰς τὸν τυράννον, ἐνῷ αὐτοὶ οἱ Ὀθωμανοὶ ἀπεποιούντο ἵνα συμμεθελθῶσιν εἰς τοιαύτην ἀνάνδρον ἐπιθεσίαν κατ' ἀνθρώπων μὴ δυναμένων ἵνα ὑπερασπίσωσιν ἑαυτοὺς. Τὸ ἐγκλημα τοῦ Βάγια προστοχούσαν τῶν μυστηρίων τῆς ποιητικῆς τέχνης. Ἡ ἐβλαβερὴ τὴν μάλλον τὴν φαντασίαν τοῦ πλῆθους, ἀνάγνωσις τοῦ Θανάση Βάγια ἀρτεῖται, ἐλπίζομεν, ὅπως δώσῃ ἀκριβῆς ἰδέαν τῆς μουσικῆς τοῦ Κ. Βαλαωρίτου.

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ Θανάση Βάγια εἶναι τρομερὰν

κος ήταν φίλος μου, και τον αγαπών όσον και την σωτηρίαν της ψυχής μου.

Σε λέγω έν τοσούτω, κύριε, ότι το χωρίον μας κατοικείται από τους άπογόνους εκείνων οι όποιοι ήλθαν εδώ όμοι με τον Άγιον όστις πρώτος έφυγε από τήν πατρίδα μας, και έστερέωσε διά θαύματος την άμμον ή όποία πρό αυτού έσκέπαζεν ως σύννεφον τον τόπον. Διά τούτο όλοι μας ζώμεν ως άδελφοί, και οι πλουσιώτεροι μας δέν καταφρονούν ποτέ τους πτωχούς. Οι φιλικόι δεσμοί δέν γίνονται ένκα της καταστάσεως, άλλ' ένκα των αισθημάτων και των κλίσεων. τοιούτοι δεσμοί συνάδουν και την οικογένειαν της Μαρίας, του Λοδοβίκου και την ιδιάν μου.

Ο Λοδοβίκος ήτον ένν χρόνον μικρότερός μου, ή δέ Μαρία τρία. Από αυτήν την θρησκινή μας ήλικίαν ήμεθα φίλοι και σύντροφοι. Ο Λοδοβίκος μάλιστα ήτον και οίτός μου άδελφός, και ήγαπώμεν την Μαρίαν ως αδελφήν. Ω κύριε! πόσον γλυκαίαι ήσαν αι ήμέραι εις τάς όποιās κρατούντες από τάς χείρας την Μαρίαν την έφέραμεν εις την όχθην του ποταμού! Εκεί κατεσκευάσαμεν δι' αυτήν καθίσμα άνεκατακτόν και ένθ' ό ένας την έμάθινα να ψαρεύη, ό άλλος έπλεκε στέρνον και έστεγάνωνε την ώραιάν της κεφαλήν. Αλλοίμονον όμως! ή παιδική ήλικία παρεγρήγορε, και ή καίριος άνωκελίπτει τά αληθινά μας αισθήματα. ήμεθα οι δύο φίλοι άντερασται! και οι δύο ελατρεύαμεν την Μαρίαν με όλην την καρδίαν μας. Και όμως έμείναμεν φίλοι, και ποτέ ή ζήλοτυπία δέν διατάραξε την αδελφικήν μας αγάπην.

Οι χρόνοι έφεραν μεγάλας μεταβολάς εις τάς εξεις και τάς κλίσεις του Λοδοβίκου. και αν αι σχέσεις μας δέν εξοθύνθησαν έγειναν όμως σπανιώτεραι. Ο Λοδοβίκος ήτον πολυμήρως, έπιχειρηματίας, εύκλεινός, το κυνήγιον, τή γυμναστική, και μάλιστα τή επικίνδυνά μίση, έδιδαν εις αυτόν άπορμήν να έκτείλῃ την δύναμιν και την γενναϊότητα του, και τον παρέσυρκεν άδικαίως μακράν του χωρίου, του όποιου δέν ήγάπα τή ειρηνικήν έργα. Τό κατ' έμέ, έκκαλιέργουν τή γαίαν του πατρός μου, και όταν ήρχετο ή ώρα της άναπαύσεως ένησχολούμην εις την καλλιέργειαν του κήπου της Μαρίας, φροντίζων να τον καλλωπίσω με τή ώραιότερα και σπανιώτερα άνθή. Και με εύσυχώρει μεν ή Μαρία να εργάζομαι δι' αυτήν, δέν κατάρθωσα όμως να την καταπαύσω να φανή εύνοική εις τή αισθημά μου. Και όμως ή σκληρότης αυτής ήτον τόσον γλυκεία και τόσον καλοκάγαθος, ώστε την ήγάπων καθ' έκαστην περισσότερον, αν και ήξευρα ότι δέν είχα καμμίαν έλπίδα. Διότι ή καρδιά της Μαρίας είχε δοθή εις άλλον. Η Μαρία είχε προτιμήσει από τον πιστόν σύντροφόν της, από τον φίλον ό όποιος αυτήν μόνον είχε και εις τον νούν και εις την καρδίαν, εκείνον ό όποιος μακράν αυτής ζών ως επί τή πλειστον, ήρχετο να αποθέσῃ ένίστε εις τους πόδας της τή προϊόντα του κυνηγιού του, τον αίματηρόν αυτόν φόρον έρωτος

όστις δέν ήρκει μόνος εις την φλογερήν του καρδίαν. Ούτω πως διέτρεξαν επί πολλά έτη τή πράγματα. Δέν είχομεν κανέν μουσικόν μεταξύ μας. Ο Λοδοβίκος ήξευρεν ότι έγώ ήγάπων την Μαρίαν, και όμως μ' έλεγε συχνά ότι δέν θα είναι εύτυχισμένος παρά αν τον αγαπήσῃ αυτή. Διότι και οι δύο δέν ήξεύραμεν όποία ήτον ή κλίσις της.

Τό 1808 ο Λοδοβίκος έκλήρώθη στρατιώτης. Επειδή δέ δέν ήξευρεν ακόμη την διάθεσιν φίλης μας, έδέχθη εύχαρίστως, και έπειδή ήτον ήδρετός, έχάρη έμβαλίνων εις στάδιον εις τή όποιον ήθελεν αποκτήσει και δόξαν και προδιδοσμόν. Η Μαρία τότε φοβηθείσα μή χάσῃ εκείνον τον όποιον ήγάπα, ήνοιξε την καρδίαν της ήμην παρών όταν έπεν εις αυτόν ότι δέν έζη είμη διά μόνον αυτόν, και ότι ήτον βεβία ότι δέν θα έπέζη εις χωρισμόν ό όποιος την έραίνετο δεινότερος και από τον θάνατον.

Μετά την έξομολόγησιν αυτήν έν τι με έμενε, τή να σώσω από την άπελπισίαν εκείνην την όποιαν ήγάπων περισσότερον από την ζωήν μου. και αν και δέν με ήρεσκεν ό βίος του στρατιώτου, υπήγα και άντικατέστησα, χωρίς να τή ήξούρη, τον Λοδοβίκον. Ούτε τή δεινά όσα υπέφερε μετά την έποχήν εκείνην, ούτε ό τρομερός κόπος τον όποιον έδακρίμασα όταν ή Μαρία έσκαπείσθη από τή γαίαν επάνω εις τή όποιον καθήμεθα, δέν είναι ίκανά να με κάμουν να λησμονήσω την χαράν την όποιαν ήτήλθην όταν την είπα ότι του λοιπού εξέλιπον όλα τή έμπόδια, και ότι ό έραστής της είναι έλεύθερος.

Ω κύριε! την ακούω ακόμη όνομάζουσάν με σωτήρα και αδελφόν της. αισθάνομαι ακόμη τή εύγνώμονα έναγκαλισματά της, και τή γλυκύτατον φίλημα τή όποιον έπέθηκεν εις τή μέτωπόν μου. Και όλόκληρος αίων άγωνίας δέν είναι ίκανός να εξαλείψῃ την μνήμην των στιγμών εκείνων τάς όποιās επεθύμουν να ιδώ άναγεννωμένης! άλλ' έπέρασεν και έμεινα με την εύχαρίστησιν ότι έπραξα τή χρέος μου.

Αλλά και ή εύχαρίστησις αυτή δέν διάρκεσε πολύ. διότι μετά τινάς ήμέρας είδον τον Λοδοβίκον στρατολογηθέντα έκ νέου, ένκα νέας άνάγκης τή πολέμου.

Ο Λοδοβίκος με είπεν ότι την ήμέραν κατ' την όποιαν τον έβίβαν να άναχωρήσῃ από τή χωρίον έμελλε να στεφανωθῇ την Μαρίαν. Εγώ δέ τόσον είχα θυσιάσει τον έρωτά μου, ώστε έλυπήθην μόνα ότι έματαιώθη ή τόση μου άφοσίωσις.

Ο φίλος μου έπαρηγορήθη γρήγορα μετερχόμενος τον στρατιωτικόν βίον, διά τον όποιον έφείνετο γεννημένος, και όταν έμβήκαμεν εις την Ισπανίαν δέν είχαμεν άλλον στρατιώτην γενναιότερον και τολμηρότερον.

Κατ' εύτυχίαν μας έβλασαν και τους δύο εις τον αυτόν λόχον. Ο λοχαγός μας ήτον αξιόλογος άθροπος, και έπειδή έστάλημεν εις την Καταλονίαν, έμέλλαμεν να ύπηρετήσωμεν υπό τον φιλανθρωπό-

τερον όλων των αρετηγών της Γαλλίας, τον Saint-Cyr.

Όταν έφθάσαμεν έμπροσθεν της πόλεως Ρόζης, την όποιαν έπολιόρχουν οι Γάλλοι πολλά στενά, είδαμεν ότι ό φρούρχος έξηκολούθει απορήπιτων πάσαν πρότασιν παραδόσεως. Διά τούτο άπερσίσθη να γίνη έραδος, διά την όποιαν εκλέχθησαν οι άνδρειότεροι του λόγου μας.

Ο Λοδοβίκος έδέχθη πρώτος εις μάτην έπροσπάθησα να τον αποτρέψω ένθυμίζων εις αυτόν την Μαρίαν. Αυτός όμως ήτον άμετάθετος, και με είπεν ότι ή θα κερδήσῃ βελόνην και σταυρόν και θα έπιστρέψῃ πλέον άξιος αυτής, ή θ' αποθάνη και θ' άφήσῃ μνήμην αξίαν να τιμᾶται από αυτήν. Η έραδος έγεινε, και μετά τρομεράν σφαγήν και εκ των δύο μερών, εκυριεύσαμεν τή φρούριον. Ο δέ Λοδοβίκος επέστρεψεν υγιής, και τιμώμενος από όλους τους άρχηγούς του. Είναι αδύνατον να φαντασθής πόσον έχάρην όταν τον είδα! και όταν την έπαύριον τον είδα φέροντα τον σταυρόν, πρώτον φοράν επί ζωής μου τον έχέλευσα, μετενήσα διότι και έγώ δέν έλαβα μέρος εις την έραδον, και όμως να μὴν απομακρυνθώ εις τή εξής από τή πλευράν του.

Η άκρόπολις της Ρόζης άντεττέκετο ακόμη, ένκα της συνδράμης τή λάρδα Κόρραν και των ναυτών του. Συνενώθη λοιπόν και έγώ με εκείνους οι όποιοι έπροσπάθουν να κυριεύσουν και αυτήν εξ έφόδου τρις έδοκιμάσαμεν να αναβίωμεν εις τή τέλην της, και τρις άπεκρούσθημεν με μεγίστην ζημίαν. Βπὶ τέλους οι Ισπανοί άπεσθύνθησαν μόνοι φεύγοντες τή τρομεράν πυρ των κανονίων μας.

Ένομιζαμεν δέ ότι ήθέλαμεν άναπαυθῇ όλίγον μετά τόσους κόπους, όταν έβιάσθημεν να άναχωρήσωμεν άμέσως εις Βαρκελώνην, την όποιαν έπολιόρχει ό έχθρός.

Επειδή ό δρόμος ό φέρων από Ρόζην εις Βαρκελώνην περᾷ υπό τή κανόνιον της Οσταλρίχ, πόλεως όχυράς έχούσης τότε πολυάριθμον φρουράν, και δέν ήθέλαμεν να χρονοτριβήσωμεν μαχόμενοι με αυτήν, άνεκτήσαμεν άλλο πέρασμα εις τή βουνόν. Ένας βοσκός ύποσχεθείς να μᾶς οδηγήσῃ, έφάνη, πρώμα σπάνιν κατ' τον δυστυχῇ εκείνον πόλεμον, πιστός εις τον λόγον του. Τέλος πάντων μετά πολλούς κόπους και κινδύνους έφθάσαμεν εις τον μεγάλον δρόμον.

Ο Λοδοβίκος και έγώ ήμεθα εις την όπισθεν φυλακήν, ή όποία είχε προτάχῃ να ύπερασπισθῇ τή σῶμα κατ' πάσης έπιδρομής του έχθρού, όστις κατ' τούτο υπερείχεν από ήμᾶς, καθύσον έγνώριζε τή κατωπία. Όλην την ήμέραν έπεράσαμεν άνανόχλητοι. πρὸς τή έσπέραν όμως είδαμεν δόναμιν πολύ άνωτέραν της ιδιότης μας, ή όποία έρμήσασα μᾶς διεχώρισεν από τή σῶμα. Και κατ' άρχάς μεν έστάθην άπορροήντες τι να πράξωμεν ύστερον όμως πεισθέντες, ότι δέν υπήρχεν έλπίς σωτηρίας, καθύσον μάλιστα οι πρό ήμών, έμβάντες έρλησῃ τή προσφιλῆς μέτωπόν του, και τον έσκέψθη εις τή στενά του. Τρηταπάσαι ήτον άδύνα-

τον να μᾶς βοηθήσουν, άπερσίσσαμεν να πολεμήσωμεν αν και ήμεθα ένας πρὸς τέσσαρας. Να παραδοθῶμεν, ούτε καν τή έσυλλογισθῆμεν, ήξούροντες πῶς οι Ισπανοί ματεχειρίζοντο τους Γάλλους. Ο έχθρός κατείχεν επάνω εις λόρον θέσιν πλέον εύθετον της έδικῆς μας. Όταν τή πυρ του ήτον ύπεναντίφωρον, άλλ' ήμετες έπέσαμεν κατ' αυτού με τή σπιν ήμην, ώστε έβιάσθη να ύποχωρήσῃ, και να άφήσῃ άνοικτόν τή πέρασμα. Τότε έτρέχαμεν στον έδυνάμεν ψοφούμενοι μή ήλθον και άλλοι έναντίον μας. άλλ' ήλθον επί τέλους, και ούτω ήναγκασθημεν να διασκορπισθῶμεν, προσπαθούντες έκαστος ιδίως να σωθῇ. Η νύξ ήτον θοασκότεινη, και μάλιστα έβλέπαμεν να γαίωσωμεν τή δπλα μας. Εξάφνης, ό Λοδοβίκος έπασε πλησίον μου. Κατ' άρχάς, αν και έσύριζαν γύρω μας τή βίβια, δέν υπέθεσα ότι έπληρώθη, άλλ' ότι έπασεν. Όταν όμως κύψας να την άνασηκώσω, είδα ότι έτρεχεν αίμα από τήν λαμρόν του, όποιαν λύπην ήσθάνθη! Βούναξα όλως μου τής δυνάμεις, τον άνασήκωσα, και τον έφερα μακράν διά να ιδώ την πληγήν του. Επειδή ό τουφεκισμός έγινετο σπανιώτερος, ήλπιζα να σώσω την φίλον μου. ένθ' δέ έτρεχα με είπε με φωνήν αδύνατον. « Μὴν κινδυνεύσῃς, Ιωάννη μου, εις μάτην φυλάξου διά να παρηγορήσῃς τήν ταλαίπωρον άλγίστην αίσθάνομαι ότι θ' αποθάνω. Χάριται! φρόντισε να εύρῃς τους συντρόφους μας. »

Ητον όμως δυνατόν ποτέ να την εγκαταλείψω; Τόν έσυρα, όπω; ήμπούρεν εις μίαν έρμον καλύβην, την όποιαν βεβαίως με παρουσάσαν ό Θεός ακούσας τή παρακλήσεις μου. Τή πυρ είχε πύσει όλως διόλου. ό έχθρός έγύριζεν εις τή φρούριον, και οι συστρατιώται μου είχαν ήδη άποχωρήσει. Ησυχως λοιπόν έσπυρσα να άνάψω φῶς. . . και τί είδα; . . . ότι ό φίλος μου έλειπε τους όρθαλμούς και ώχράζαν τή χείλην του! Μεγίστην υπήρξεν ή άπελπισία μου. ήρχισα να κλαίω και να φωνάζω τοσούτον, ώστε αι φωναι μου εξύπνισαν τον ψυχρόργούντα. Και σφίγγας τήν χείρα μου « Μὴν άπελπίσῃσαι, με είπε, άγαπήτῃ άδελφέ μου. Όλοι μας θ' αποθάνομεν. . . δέν λυποῦμαι. . . Είπε εις την Μαρίαν ότι απέθανε έντίμως, και δός την τον σταυρόν μου ως σημείον αιώνας ένθυμῆσας. . . Τήν αγαπᾷς, Ιωάννη, και ή ιδέα της εύτυχίας σου θα είναι. . . » δέν έπρόφρασε, κύριε, να τελειώσῃ. έξεψύχῃς τήν ώραν κατ' την όποιαν βεβαίως θα μ' έλεγεν ότι ή ένωσις των δύο ανθρώπων τούς όποιους ήγάπησε περισσότερον εις την γῆν, θα ήτον ή μόνη του εύδαιμονία εις τον άλλον κόσμον.

Ω κύριε! εάν ποτε περυστάθητε εις τον θάνατον άνθρωπου τον όποιον ήγαπήσατε πλέον και αυτής της ζωῆς σας, έννοεῖτε τί ήσθάνθη την ώρα εκείνην! Αλλοίμονον! δέν ήμπούρεν καν να σκάψω τάφον και να τον ένταφιάσω! Επραξα όμως ό,τι έδυνάμην. Επήρα τον σταυρόν όπω; με παρηγγείλε, έρλησῃ τή προσφιλῆς μέτωπόν του, και τον έσκέψθη με φύλλα ξηρά και με άχυρά. Με ποίαν ζέ-

σιν παρεκάλεσα τὸν Θεὸν ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀδελφοῦ μου!

Περὶ τὸν εἶναι νὰ διηγηθῶ τὰ ἐπακόλουθα λεπτομερῶς· ἐξελθὼν ἀπήντησα τὸ τάγμα, καὶ μίαν ἡμέραν μετὰ ταῦτα ἐσυνάψαμεν μάχην μετὰ πολυάριθμον στρατὸν ἐχθρὸν.

Καὶ καταστράφησαν μὲν οἱ Ἰσπανοὶ· ἀλλὰ βολὴς κανονίου μου ἀφῆρσε τὴν ἀριστερὰν χεῖρα. Κατασταθεὶς οὕτω ἀπόμαχος παρητήθην, καὶ δέκα μῆνας μετὰ τὴν ἀναχώρησίν μου ἀπὸ τῆν Γαλλίαν, ἐπέπρεψα ὅχι μὲ καρδίαν πλήρη ἐλπίδος καὶ μετρίων, ἀλλὰ μόνος καὶ περιλυτός.

Τώρα, κύριε, θὰ σε διηγηθῶ τὸ θλιβερότερον μέρος τῆς ἱστορίας. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἀπουσίας μου, ἡ Μαρία δὲν εἶχε λάβει καμμίαν εἰδήσιν διὰ τὸν φίλτατον ἀδελφικὸν της διὰ τοῦτο ἡ υγία της, ἡ ὁποία ἦτον φύσει ἀδύνατος, ἐπικύει ἐτι πλέον. Καὶ ὅταν ἤκουσεν ἀπὸ ἐμὲ τὴν θλίβουσαν ἀγγελίαν, παρ' ὀλίγον νὰ ξεψυχήσῃ. Λαβοῦσα τὸν σταυρὸν τὸν ἐκρέμασεν εἰς τὸ στήθος της. Δὲν τὴν εἶπα δὲ τὴν τελευταίαν ἐπιθυμίαν τοῦ φίλου μου· διότι πῶς ἦτον δυνατόν νὰ τὴν ἐμιλήσω διὰ νέον δεσμόν; Ἐπὶ τινὰς ἐβδομάδας ἔζησε τιχομένη, καὶ μετὰ ταῦτα ὑπῆγε νὰ εὕρῃ τὸν φίλτατον τῆς καρδίας της.

Πρὸ ἑξήκοντα ἡ Μαρία κεῖται εἰς τοῦτον τὸν τάφον· ὅπου μὲ αὐτὴν ἔθαψα καὶ τὸν σταυρὸν. Εἰς μνήμην λοιπὸν καὶ τῶν δύο ἔρχομαι κατὰ Κυριακὴν καὶ στολίζω μετὰ ἄνθη τὸν χωρικὸν τοῦτον τάφον. Τοῦτο εἶναι τὸ χρέος μου τὸ ὁποῖον θὰ ἐκπληρῶ ἑωσὺ ὑπάγω καὶ ἐγὼ νὰ τοὺς εὕρω.

(Ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ.)

ΔΙΑΦΩΡΑ.

ΔΙΠΕΣΕΙΣ. Ἡ ἐν Νεοεβδόκῳ ἐκδιδόμενη Ἐκκλησιαστικὴ ἑφημερίς (Church journal) ἐδημοσίευσε κατάλογον ὡς ἑγγιστα ἀκριβῆ τῶν διαφόρων θρησκευτικῶν αἱρέσεων τοῦ προτεσταντισμοῦ μόνον, αἵτινες ὑπάρχουσιν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ. Κοινοποιούμεν δὲ καὶ ἡμεῖς τὸν κατάλογον τοῦτον καθὼς περιεργότατον. Μακαρία ἀληθῶς ἡ χριστιανικὴ κοινωνία ἥτις, ὡς ἡ Ἰνατολική, εἶναι ἀπηλλαγμένη ταιαύτης ἀθλιότητος.

« Ἀναβαπτισταί, βαπτισταί, νέοι βαπτισταί, βαπτισταί ἐλεύθεροι, βαπτισταί κατωρισμένοι, βαπτισταί αὐστηροί, βαπτισταί ἐλεύθεροι, βαπτισταί εἰρηνικοί, βαπτισταί βρέφη, βαπτισταί δόξα, ἀληλοῦν, βαπτισταί χριστιανοί, βαπτισταί σιδηροχίρτες, βαπτισταί γενικοί, βαπτισταί μερικοί, βαπτισταί τῆς ἐξδόμης, βαπτισταί σκῶτοι, βαπτισταί τοῦ νέου γενικοῦ δόγματος, βαπτισταί μαῦροι, ἀνεξάρτητοι ἢ καθαροί, καμερόνιοι, χρισπῖται, δολοφονοῦν, καμβυλλῖται ἢ μετερρύθμισμένοι, δοῦ-

γοι ἢ τούνεροι, ἐλευθέρως σκαπτόμενοι, χαλδαῖται, οὐντινγδοηανοί, ἱρβιγγιανοί, ἱγγανῖται, πηδηταί, χριστιανοί βιβλικοί, γλασσῖται ἢ σανδομονανοί, ἀρχαῖοι πρεσβυτεριανοί, νέοι πρεσβυτεριανοί, σκῶτοι, κογγρεγατοναλισταί, κουάκεροι ἢ φίλοι, τρεμουλιάριδες, οὐνιτάριοι, σοκινιανοί, μοράβιοι ἢ ἀδελφοὶ ἐνότητος, μεθοδισταί, οὐσλεγγένιοι μετερρύθμισμένοι, καλθινισταί γάλλοι, ἀρχαῖοι ἐνωτικοί, νέοι ἐνωτικοί, σονενδεβούργιοι, ἀδελφοὶ πλυμοῦθιοι, χριστιανοὶ ἀνταπατισθέντες, μορμόνοι, καλλυῖται, μουγγλετόνιοι, ῥωμανιανοί, τελειοποιηταί, μεθοδισταί, ῥογιδιανοί, σήκλεροι, παγκόσμιοι, περιπατητικοί, οὐκίφριλδισταί, μαθηταί φίλοι ἐλεύθεροι ἢ ἀγαπημονῖται, λούθηροι, διαμαρτυρόμενοι Γάλλοι, μετερρύθμισμένοι Γερμανοί, διαμαρτυρόμενοι Γερμανοὶ μετερρύθμισμένοι, καθολικοὶ Γερμανοὶ ἢ μαθηταί τοῦ Ῥόγγη, νέοι περωτισμένοι, ἀγγλικανοὶ Ἀγγλοὶ, ἀγγλικανοὶ Γερμανοί, ἀγγλικανοὶ Γάλλοι. Τὸν κατάλογον τοῦτον ἐκδίδουσα ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ἑφημερίς προσέθηκεν ὅτι βεβαίως ἐλκυσμον θησάν τινες αἱρέσεις.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΚΟΡΑΗ.

Δημοσιεύονται ἐπιστολὴν ἀπεδοτὸν τοῦ ἀειμνήτου Κοραῆ πρὸς τὸν μακαρίτην Ἰω. Τουμπάζην, ὑποσχόμεθα νὰ δημοσιεύωμεν προσεχῶς καὶ τὴν ἐν αὐτῇ ἀναφερομένην πρὸς τὴν κοινότητα τῆς Ἰδρας.

« Ἐκ Παρισίων, 14 Ἰουνίου 1820.

» Τιμιώτατε Κύριε Τουμπάζην,

« Τὸ γράμμα σου δείχνει, ὅτι ἂν δὲν ἔλαβες καλὴν ἀνατροφὴν, ὡς παρὰ πονεῖσαι, ἀξίζεις περισσότερο ἀπὸ πολλοὺς καυχωμένους εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν, ἐπειδὴ αἰσθάνθης τὴν δυστυχίαν τῆς πατρίδος σου, καὶ ζητεῖς ὡς φιλόστοργος αὐτῆς υἱὸς νὰ τὴν θεραπεύσῃς. Ἐδῶ κλεισμένην εὕρισκεις τὴν ὁποίαν ἐπεθύμησας ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς Δημογέροντας. Ἀλλ' ἡ ἐπιστολή μου δὲν θέλει κατορθώσῃ τίποτε, ἐὰν ἐσύ, φίλε, ἐνωμένος μετὰ τὸν τιμιώτατον ἀδελφόν σου, καὶ ἄλλους τινὰς συμπολίτας, φλεγόμενος μετὰ τὸν αὐτὸν ζῆλον, δὲν παραστήσῃς εἰς τὴν φαντασίαν σας, ὡς παρόντα, ὅλα τὰ μέλλοντα καλὰ. Κανείς δὲν ἤθελε κοπιᾶσαι νὰ φυτεύσῃ ἀμπελὸν, ἂν δὲν ἐνισχύετο ἀπὸ τὴν ἐλπίδα τοῦ τρύγου. Πλείότερα νὰ σε γράψω δὲν με συγχωρεῖ τὸ γῆρας μου. Ἐπειτα, τί ἄλλο δύναμαι νὰ σε εἰπω πλείοτερον, πλὴν παιδείαν, παιδείαν, καὶ πάλιν καὶ πολλάκις παιδείαν. Μόνη ἡ παιδεία ἔχει νὰ θεραπεύσῃ τὰς κοινὰς τοῦ τελαϊπύρου γένους ἡμῶν δυστυχίας· ἡ παιδεία μόνη ἔχει νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὸν ἀνυπόφορον ζυγὸν τοῦ ἀχρειστάτου Σκυθικοῦ ἔθνους. Μακάριοι ὅσοι βοηθοῦν τὴν παιδείαν καὶ μετὰ τὸν λόγον καὶ μετὰ τὸ ἔργον αὐτοὺς μόνους γνωρίζω γνησίους ἀπογόνους τῶν Ἑλλήνων· ὅσοι ἀδιαφοροῦν εἰς αὐτήν, ἢ καὶ τὴν πολεμοῦν, εἶναι Τούρκων, ὅχι Ἑλλήνων γεννήματα.

« Ὡς γνήσιον υἱὸν καὶ φίλον τῆς Ἑλλάδος σε εὐχομαι κατορθώσῃς τῶν καλῶν σου σκοπῶν!

« Εἰς τὰς προσταγὰς σου

» ΚΟΡΑΗΣ.

Πρὸς τὸν κύριον Μανώλη Νικολάου Τουμπάζην εἰς Μισσοῦλιας.